

ТІЦІЯНІВ СИН

АЛЬФРЕД ДЕ МЮССЕ

ТІЦІЯНІВ СИН

ОПОВІДАННЯ

З переднім словом
Дра ОСТАПА ГРИЦЯ

КИЇВ — ВІДЕНЬ — ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО „ЧАЙКА“

**З французького переклав
Сергій Пащенко**

В друкарні Христофа Райсера Сянів у Відні.

Переднє слово.

На рік перед появою двох перших пісень Байронового „Childe Harold's Pilgrimage“ вродився в Парижі поет, якому судилося стати найвизначнішим представником байронізму — тої наймогутнішої течії в новітній творчій духовості — у французьким письменстві. Імя сього поета — Альфред де Мюссе (Musset). Се одно з передових імен в історії європейської письменницької творчості XIX ст. Новітня лірика й епіка, новітня проза і драма, новітня духовість взагалі завдячують сьому поетові ряд поетичних творів епохального характеру і першорядної артистичної краси. Ся остання у творах Мюссета з правила більша, ніж їх значіння на тлі даної епохи. Мюссе передовсім одинокий у своїм роді артист слова. Мистець форми. Творець мінливих, як брилянти, красот найчистішої, найтоншої поезії. Словом — подібно як і Гайнріх Гайне в німецьким письменстві — любимець Муз і Грацій. Але попри всю суверенність мистця в його духовості, являється Альфред Мюссе і з чисто ідейного погляду незвичайно цікавою індивідуальністю на овиді свого часу. Він — як я вже зазначив — один з представників того модерного творчого світогляду, що його історія письменства ознаменувала байронізмом. Але й тут Мюссе — знову, подібно як і Гайне — такий своєрідний,

такий, сказати б, вольнотворчий у межах песимістичного світогляду, що попри весь вплив могутнього поета Альбіону — репрезентує все-таки свій питомий, окремих світ.

Погляньмо тепер на життєвий шлях, у межах якого розвивалася творчість поета.

Мюссе вродився 11. листопада 1810 р. в Парижі. Він уже дитиною виявляв незвичайні спосібності і вчився в школі так гарно, що покінчив її з „великою нагородою“ за своє замилювання до філософічних студій. Але так само рано, як і свої спосібності, виявляв Мюссе і свій нещасливий нахил до надто вільного життя, вигідного мріяння, артистичних бенкетів та любовних пригод, — нахил, який ставав у нього що-раз сильніший і вже з першою молодістю оволодів поетом цілком і на завжди. Байдужність Мюссета до тривкого, упорядкованого життєвого становища виявилася вже в його студіях на університеті. Він студював філософію, право й медицину, не покінчив одначе гаразд ні одного виділу і тільки завдяки своєму письменницькому імені добув опісля посаду бібліотекаря при міністерстві внутрішніх справ (у Парижі). Зате ж Мюссе, маючи ще 18 років, втішався в Парижі славою одного з найстрійніших паничів (Dandy), а згодом іменем незвичайно талановитого поета. Тоді щойно починалася діяльність творців романтизму у французьким письменстві. Твори Ф. Р. Шатобріана, А. де Віні, передовсім одначе твори геніяльного Віктора Гюґо (спершу: „Odes et poesies diverses“ та „Odes et Ballades“) прорубували що-раз успішніше визвольний шлях з нестрів клясично-античних традицій, правил і канонів до вільних овидів справжнього життя. Антич-

ні сюжети закинено згодом зовсім і зверненося з тимбільшою любовю до переказів і подій в історії рідного краю та до прообразів творчости в письменствах інших, високо культурних народів. Замість Расенових Аїсхилів та Софоклів студіюють молоді французькі романтики твори Гете, Шілера, Шекспіра, Вальтера Скота, Байрона і Кальдерона. Перекладають їх і наслідують, одначе швидко витворюють під подихом їх духовости твори власні, своєрідної, високо поетичної вартости. Осередком сього романтичного руху в літературі Франції було товариство „Cénacle“ (Ш. Нодіє і В. Гюґо), а його органами журнали: „Muse française“ (від 1823 р.) та „Globe“ (від 1824 р.). Найвизначнішими членами являються — крім згаданих уже Ш. Нодіє та Гюґо — Ш. А. Сен-Беф (пізніший визначний літературний критик), Е. Дешамп, Г. Моро, Ж. де Нерваль, Т. Готьє, а попри них щойно вісімнадцятьлітній А. Мюссе.

Першим (лірично-епічним) твором його була збірка „Contes d'Espagne et d'Italie“ (Оповідання з Еспанії та Італії), яка появилася в р. 1829. Молодий автор вибрав собі тут середовищем своїх поетичних оповідань обидва найкращі південні краї, бо ж саме вони вважалися по думці романтиків вітчиною правдивої поезії, вольних чинів і великих пристрастей. Сюжети Мюссетових поем у цій збірці є відповідно до того — як каже один історик літератури — криваві й немовальні. Грішна любов з її божевільною пристрастю та злочинним засліпленням — се тут домінуючий зміст. В однім оповіданні („Don Ruez“) вбиває еспанський вояка незірну любку й її коханця. В иншій („Portia“) мордує молодий коханок старого мужа

свої любки. І таке інше. Не багато инакша була своєю духовістю і друга з черги Мюссетова збірка, „Poésies diverses“ (1831 р.), яка за те здобула собі велике признання між читачами — третьої верстви, як сказав би аббе Сіє. Показалося іменно, що той завсігди трохи знуджений, невиспаний, завсігди бездоганно одітий панич А. Мюссе не дурно стільки ночей перемріяв на доволі веселих і вільних бенкетах, у крузі розбавлених юнаків та гарних жінок:

Мюссетові пісні про любов і жінки, про розкіш і муку кохання, про зрадливість любовного щастя і демонічну принаду жіночої краси чарували всіх своєю правдивістю. Пестили солодкістю і зманливою сміливістю, мов грішне кохання саме. Вони захоплювали й опянювали як кохання, відштовхували на хвилю своєю нагістю й жагучістю, і зараз же саме тому притягали тим сильніше. Словом — молодий поет ставав таким правдивим співаком і уподобником кохання, як ніхто до нього.

Се вже не був романтизм, не була тільки артистична доктрина, а була велика дійсність живучого, з найглибших глибин душі пливучого почування. І Мюссе справді дуже швидко проявив свою незалежність від романтичної школи, яку незабаром трохи зідливо називав школою — ліплення римів (*école rimeuse*). Його третя, теж лірично-епічна, збірка „Le Spectacle dans un fauteil“ (1832 р.) виявляла особливо в поетичнім оповіданні „Nanoupa“ вже майже в цілості духовість того Мюссета, який поруч Байрона, попри всю красивість і солодкість слова, мав репрезентувати в письменстві Європи важку недугу епохи:

Недостачу душевної опори. Внутрішній роз-

лам, який пливе з браку віри в якийсь ідеал, що міг би стати тривкою основою життя.

Гюґо, Лямартен, Шатобріян — були з того погляду щасливіші від Мюссета. Вони вірили, а. принайменше намагалися вірити. Шатобріян писав з захопленням середньовічного містика про Іенія Християнства. Віктор Гюґо насолоджувався чудовою мрією про непохитність віри, символізовану величавим собором Нотр-Дам. Лямартен співав солодко про тугу упавшого ангела і любив зітхати релігійними медитаціями. Для цих поетів Християнство, значить віра, було одною із засад їх поетичної теорії. Мюссе одначе і як людина і як поет був без засад, без доґми, без величавої гармонії в душі. Він, як і Байрон, хитався все між болючим шалом розкоші і її болючим переситом. І як Байрон почував Мюссе в собі весь проклин того філософічного XVIII. століття, якого вбивчий скептицизм умів нищити всіх богів, усіх королів, усі привілеї, доґми, традиції та авторитети, а взамін за те обдаровував людей студеним Вольтеровим глумом, Маратовими проклямаціями, Робесперовими трибуналами, а далі вбивчим, всяку індивідульну волю виключаючим Бонапартовим цезаризмом. Ось тут скривалися жерела великої недуги нового століття, жерела тривожної віри в одних, а трагічної зневіри, роспуки і невгомного бажання смертельного опяніння у других.

Мюссе належить до сих останніх.

Тому головний герой його великої поеми „Rolla“ (1833) гине так безоглядно самовбивчою смертю, не найшовши в житті ніякого ідеалу, ніякої святости, ніякого божества, для якого варто було б жити. Впитися розкішю оргій до дна, а опісля геть! — ось філософія сих жертв

зневіри й переситу, починаючи від Байронового Гарольда. До того в Мюссета причинилися ще власні трагічні переживання, проти яких він, сей чудовий поет, був як людина вповні безпомічний. Вже дуже рано іменно, ще перед вступленням до „Сépacle“, трапилася Мюссетові якась любовна пригода, чорні тіні якої падають опісля на ціле його дальше життя. Але найболючіше з того, що мав Мюссе пережити в любови, — се його роман зі славною письменницею Жорж-Занд (1804—1876). Коли вони в р. 1833 пізналися, то Мюссетові було всього 23 років, а велика письменниця доходила саме до сього тридцятого року жіночого життя, про який Г. Бальзак раз каже, що він відмежує царство раю від адового царства в істоті жінки. А ще до того жіноча індивідуальність в роді великої авторки „Індіяни“! Індивідуальність, яка кождим нервом почувала свою побідну силу і в почуванні тої сили відважно та зі скінченим артизмом видвигала у своїх творах суверенні права жінки й жіноцтва. Чим для такої жінки міг бути чоловік, якого вона зволила покохати? Він міг бути для неї або цілим її світом і безумовним переможцем, оскільки в ідеальний спосіб єднав у собі всі прикмети справжньої мужеськості, або тільки переминаючим епізодом, як-що духовість його не мала таких визначно мужеських признак. А в авторки „Індіяни“ було на тій точці око дуже критичне. Хто стане тому дивуватися, що спільна подорож пані Занд і Мюссета до Венеції (в р. 1833) скінчилася для поета найболючішим розчаруванням? Той лірик, перечулений, переніжений, пересичений етерами мрійливої краси життя естет, розпещений панич і сибарит, той вроджений невольник роскоші й

пожадання, Альфред де Мюссе, не міг ніяк стати духовим переможцем такої геніяльної, дужої жіночої духовости, як Аврора Дюпен. І він став для неї тільки епізодом. Як же дуже мусіла свідомість сього упокорювати й затроювати душу витонченого співака найсолодших пісень Франції! Не знаємо, правда, всіх подробиць тої любовної катастрофи, яка оконечно скінчилася в р 1835. Ні відомий твір про се самої Жорж-Занд („Elle et lui“ 1859), ні гостра відповідь Мюссетового брата Павла („Lui et elle“) не вияснили її до решти. Одно знаємо напевно, а саме, що той роман — се найтемніша картина в житті Мюссета. Він був причиною, що Мюссе почав руйнувати себе алькоголем. Він поглибив у ньому ще горесніше страшну філософію Роллі. Він виявився цілим рядом зворушуючо правдивих, хоч може надто безпомічних скарг, але попри те все надав цілій творчості сю трівку основу безумовної правдивости й духової незалежности, яка так дуже додатно відріжняє Мюссета від інших поетів Байронового напрямку.

Та не тільки те.

Глибокий трагізм життєвої долі Мюссета відбився незабаром помітно додатно і на основних рисах його артистичної духовости. Бурхлива роспука Роллі переходить згодом у тихомірну резигнацію. Вбивчий сум у вдумливу мелянхолію, скарга в зітхнення, а безпросвітна зневіра в заспокоюючу філософію визволяючого болю. Велике терпіння стало для поета все-таки жерелом духової обнови, яка тут і там чарує нас навіть подихом де-якої внутрішньої гармонії так діймаючо і переконуючо, мов ті казкові золоті струни, які звенять тим солодше, чим тяжчі краплі крови з серця співака падають на них.

Так передовсім у „Lettre à Lamartine“ (1836 р.), в незрівнано гарніх елеґіях „Ночі“ („Nuits de mai, de décembre, d'août, d'octobre“ — 1835 і 1836 р.) та на довго перед смертю поета в р. 1857 — в „Souvenir“ (1841 р.). В тих і їм подобних творах із середньої доби сотворив поет таку безліч ориґінальних ліричних красот, знайшов таку ґеніяльну форму ліричного й епічного вислову, що лірику Мюссета треба зачислити до найсамостійніших витворів європейського письменства повітніх часів.

І те саме дасться сказати про драматичні твори Мюссета*).

А його проза? Його оповідання, як „Emmeline“, „Frédéric et Bernerette“, велика сповідь поета в романовій формі „Confession d'un enfant du siècle“, або перекладений тут „Тіціянів Син“? Про ті всі твори можна повторити здебільшого те, що сказано і про лірику поета: вони є передовсім висловом його власного, найглибшого духового життя. Що „Confession“ — се з певного погляду такий же автобіоґрафічний нарис як і „Namuana“ або „Ролля“ — се відомо. А що всі інші оповідання намагаються уподобнити найтайніші мрії поета і його задушевні бажання — на се доказ хоч би їх своєрідна, лірична, ніжна, прозора як хрґ сталь проза. В порівнанню з гострою драматикою і жорстоким реалізмом новель Проспера Меріме і Стендаля**) — являється оповідання Мюссета здебільш твором

*) Ближче про те див. „Переднє слово“ до Мюссетового твору „Андреа дель Сарто“, випущеного видавництвом „Чайка“.

**) Див. про Стендаля Переднє слово до його творів: „Абатесса ді Кастро“ та „Ченчі“, випущених видавництвом „Чайка“.

мініятурного, більш чепурненького, ніж величаво розмальовуючого хисту. Вистарчить поглянути з тої точки на головних героїв в нашім оповіданню „Тіціянів Син“, а побачимо, що тут і в характері Тіціянелля і Беатріче і в цілій структурі дії видко пестливу руку виніженого артиста, який не уподоблює справжнє життя, тільки грається з насолодою золотистими красками вимріяної, справді романтичної фантазії. Читач уже по перечитанні кілька сторінок чуває, що Мюссе як оповідач пригадує трохи вигідну довільність малюнку та легкий нюанс гумору в новелях романтиків німецьких (як Тіка, Арніма або Брентано). І чуваємо, що ні Бальзак, ні Жорж-Занд не були б вдоволилися такою розвязкою основної дії, яку дає Мюссе. Сі великі реалісти знайшли б певно інші, багато глибші риси як в духовости самих героїв так і даної епохи Ренесансу, яка для Мюссета була тільки епохою великих творців і чудових жінок, а не жорстокою епохою Борджіїв і Ченчів. Але се так тому, що Мюссе все і всюди — передовсім поет. Поет усею своєю блаженністю і невміручою печаллю. Творець перлистих красот вимріяного, все сріблом мрії оповитого життя. І тому він не тільки зза глибині душевного роздору надихує нас подихом XVIII. століття.

Попри всю новітність його духовости вчувається у Мюссета — особливо в формі його віршів і прози — стрійну елегантність, вільну легкість і розкохану пестливість блискучої епохи Версайлів і Тріянонів. Почувається в сього поета упоюючий подих злотистого Рококо і сніжнобілих Афродит у затишних садах королівської Франції. Беранже — се співак Революції і Наполеона, а Мюссе, — поет тої горесно гарної, на

смерть засудженої Франції *ancien régime*-у, в глибин якої мадам Помпадур крикнула з роспукою: „Après nous le déluge!“. Його „Ролля“ — се наче останній бенкет аристократів у стилі князя Рішеліє і Льозіна перед приходом Революції, з її грубим горожанином Сантерром і кровожадною бестією Анріотом. І як на тих передреволюційних бенкетах так і в творчості Мюссета жнка і кохання — се найбільша блаженність і найглибша мука. І може тому Беатріче в нашій оповіданні змальована поетом такою ніжно гарною, закоханою і цілющою, що від грубої змисловости Ренесансу до зманливої кокетливости епохи Людвіка XV. тут уже тільки один крок.

Др. Остап Грицай.

АЛЬФРЕД ДЕ МЮССЕ
ТІЦІЯНІВ СИН

I.

В місяці лютім 1580 року у Венеції один молодий чоловік переходив світанком через Пьяцетту. Його одяг був розхристаний, капелюх, на яким розвивалося пишне огнено-червоне перо, насунувся йому на вуха. Великими кроками йшов він до Ріва дей Скявоні; шпага і керея волочилися за ним; він досить зневажливо переступав ногою через рибалок, що спали, розлягшись на землі. Дійшовши до Понте ді Палья, він спинився і подивився навкруги себе. Місяць заходив за Джудеккою і ранішня зоря золотила Паляцо Дукале. Густий дим і яскраве блимання підіймалися час од часу від сусіднього паляцо. Каміння, дерево, величезні груди мармору, тисячі відривків засипали канал делле Пріджоне. Недавня пожежа знищила, посеред води, мешкання одного патриція. Снопи искор вибухали часом і тоді під цей зловіщий світ було помітно солдата зі зброєю, що вартував серед руїн.

Але здавалося, що нашого молодого чоловіка не вражали ні така картина руїни, ні краса неба, що світилося самими свіжими відблисками. Де-який час він дивився на обрій, ніби для того, щоб привчити свої засліплені очі; але

денний світ робив на нього, здавалося, неприємне вражіння, бо він загорнувся у свою керею і бігом продовжував свою дорогу. Незабаром він знову спинився перед дверима одного паляцо і постукав до них. Слуга, зі смолоскипом у руках, одчинив йому зразу ж. Входячи, він обернувся і, кинувши ще один погляд на небо, скрикнув:

— До дідька! мій карнавал коштує мені дорого.

Цей молодий чоловік називався Помпоніо Філіппо Вечелліо. То був другий син Тіціяна, повна розуму та дотепу дитина, що породила у батька найщасливіші надії; але пристрасть до гри затягала його до постійного непуття. Пройшло всього чотирі роки, як великий майстер і його старший син Ораціо вмерли майже в один і той же час; за ці чотирі роки молодий Піппо протратив уже більшу частину величезного маєтку, що принесла йому ця подвійна спадщина. Замість того, щоб розвивати талани, які дала йому природа, та піддержувати славу свого імени, він проводив свої дні у сні, а ночі за грою у графині Орсіні, чи краще так званої графині, яка зробила собі професію з того, що руйнувала венеціянську молодь. Кожного вечора у неї збиралося численне товариство з шляхтичів та куртизанів; там, у неї, вечеряли і грали, а що за вечерю не платилося, то само собою розуміється, що кости до гри

мусли винагородити хазяйку дому. Там, в один і той же час, котилися грудми цехіни, розливалася кипрійське вино, йшло повним ходом переморгування і вдвойні легковажні жертви лишали разом і свої гроші і свій розум.

І от, з такого небезпечного місця вийшов герой нашого оповідання; більш як одну втрату поніс він цієї ночі. Крім того, що він спорожнив за грою свої кишені, — єдина картина, яку він коли будь закінчив і яку всі знавці вважали чудовою, загинула в пожежі паляцо Дольфіно. То був сюжет з історії, зроблений в таким натхненням і такою одвагою пензля, які були достойні самого Тіціяна. Продане одному багатому сенаторові, це полотно мало таку саму долю, як і велика кількість інших цінних творів; необережність слуги обернула в попіл ці багатства. Але у Піппо це викликало зовсім невелике засмучення; він думав тільки про недобре щастя, що переслідувало його з такою надзвичайною запеклістю, та про кости, що довели його до втрати.

Увійшовши до себе, він підійняв скатертину, що покривала стіл, і почав рахувати гроші, які лишалися у нього в шухляді. Але він мав природно веселу та недбалу вдачу; після того, як його роздягли, він примістився у вікні в хатнім одягу. Побачивши, що вже був справжній день, він запитав себе, чи треба зачинити віконниці та лягати у ліжку, чи вставати з усіми людьми.

Вже багато часу йому не траплялося бачити сонця з того боку, де воно сходить, і він знаходив небо більш радісним, ніж звичайно. Раніше ніж рішити, чи лягати йому, чи не спати, він, змагаючись проти сну, випив на балконі свій шоколад. І як тільки закривалися його очі, — він бачив перед собою стіл, схвильовані руки, бліді обличчя і чув торохтіння рожків. „Яка фатальна вдача! — мурмотів він, — чи це можливо програти, маючи п'ятнадцять!“ Йому примарився його звичайний противник, старий Веспасіано Меммо, який викинув вісімнадцять і заволодів нагромадженням на скатертині золотом. Тоді, щоб розвіятися від такого поганого сну, він швидко розкрив віки і почав дивитися на дівчаток, що проходили по набережній. Йому здалося, що він побачив здалеку замасковану жінку; він здивувався цьому, бо хоч тоді і був час карнавалу, але бідний люд не одягає масок і тому було дивно, що якась венеціанська пані вийшла в таку годину сама і пішки*). Але він додивився, що те, що він прийняв за маску, було обличчям муринки; незабаром він побачив її ще ближче. Вона здавалася йому досить огрядненькою; вона йшла дуже швидко і вихор вітру, обтягнувши на її боках вишивану квітами сукню, обрисував її граційні контури. Піппо перехилився через

*) Раніш у Венеції під час карнавалу ходили в масках.

балькон і не без здивування побачив, що муринака стукає до його дверей.

Воротар забарився відчинити.

— Чого тобі треба? — крикнув молодий чоловік; — чи не до мене ти маєш справу, чорнякко? Моє ім'я Вечелліо; як що тебе змушують чекати, то я сам відчиню тобі.

Муринака підвела голову.

— Ваше ім'я Помпоніо Вечелліо?

— Так, або Піппо, — як тобі забажається.

— Ви син Тіціяна?

— До твоїх послуг; чим можу бути тобі корисним?

Кинувши на Піппо швидкий і цікавий погляд, муринака одійшла кілька кроків назад, кинула просто на балькон загорнуту в папір невелику шухлядку і зараз же побігла геть, обертаючися час від часу. Піппо підійняв шухлядку, відчинив її і знайшов там гарного гаманця, загорнутого у бавовняну хустку. Він слушно подумав, що під хусткою могла бути записка, яка пояснила б йому таку пригоду. І справді, він знайшов там записку, але вона була така ж таємнича, як і все останнє, бо в ній стояли тільки такі слова:

„Не витрачай дуже легко того, що є в мені; коли будеш виходити з дому, то клади в мене тільки одну золоту монету, — цього досить на один день. І як що у тебе ввечері залишиться де-що, — як би то мало не було, —

ти завжди зможеш знайти бідного, що подякує тобі.“

Покрутивши на сотні способів шухлядку, пильно оглянувши гаманця і знову подивившись на набережну, молодий чоловік ясно побачив, що він не зможе нічого дізнатися і подумав: „Треба признатися, що цей подарунок дивний, але він приходить фатально не до речі. Порада, яку мені дають, добра; але дуже пізно казати людям, що вони тонуть, коли вони вже на дні Адріатики. Який чорт міг мені це прислати?“

Піппо із задоволенням завважив, що муринка була служкою. Він почав шукати у своїй пам'яті, хто б міг бути тією жінкою або другом, готовим прислати йому такий подарунок; а що скромність не засліплювала його, то він переконав себе, що то швидче мала бути пані, ніж хтось із його друзів. Гаманець був із вишитого золотом оксамиту і Піппо здавалося, що його надто вже гарно і старанно зроблено, щоб він походив з купецького skleпу. Отже він перебрав у своїй голові спочатку найгарніших дам Венеції, потім менш гарних, але спинився і запитав себе, яким способом зможе він усе ж відкрити, звідки попав до нього гаманець. Він робив собі найсміливіші й найсолодші ілюзії; не раз йому здавалось, що він догадався; серце колотилося у нього в той час, коли він намагався розпізнати письмо. Він думав на одну княгиню з Болоньї, що так пи-

сала великі літери, а також на одну гарну пані з Брешії, якої письмо було майже те саме.

Нема нічого більш неприємного, як якась лиха думка, що раптом повстає серед подібних мрій; це зовсім так, ніби, гуляючи по вкритому квітами полю, ви наступили на гадюку. Те саме відчув Піппо, коли раптом пригадав собі Монну Бьянкіну, що від якогось часу особливо не давала йому спокою. Вона була досить гарна й у нього виникла з цією жінкою на маскованім балю пригода, але він зовсім не кохав її. Монна Бьянкіна, навпаки, зразу ж захопилася пристрастю до нього і змушувала себе навіть бачити кохання там, де була одна тільки ввічливість. Вона привязалася до нього, часто писала йому і робила ніжні закиди. Але одного дня, виходячи від неї, Піппо присягнувся не вертати туди більш ніколи і сумлінно тримав своє слово. І от тепер він подумав, що Монна Бьянкіна могла зробити для нього гаманця та прислати йому. Таке підозріння знищило веселість і ті ілюзії, що уколисували його. Чим більш він міркував, тим правдоподібнішою знаходив таку можливість; у поганому настрою зачинив він своє вікно і рішив лягати спати.

Але він не міг заснути; не дивлячися на різні можливості, він був не в силі відмовитися від тих підозрінь, що пестили його гордість. Мимовільно продовжував він мріяти; він

то хотів забути про гаманець і не думати більш про нього, то заперечити собі самому навіть існування Монни Бьянкіни, щоб вибрати між більш приємними для себе. Все ж Піппо зотягнув фіранки і заховався з того боку, де була вуличка, щоб не бачити дня; раптом він скочив зі свого ліжка і покликав слуг. Йому прийшла до голови дуже проста думка, яка не виникла спочатку у нього. Монна Бьянкіна не була багата; вона мала тільки одну прислужницю і ця прислужниця не була муринкою, але грубою дівчиною з Кіойї. Яким би способом змогла Монна Бьянкіна винайти для такого випадку цю невідому посланицю, якої Піппо ніколи не бачив у Венеції. „Да благословиться твоє чорне обличчя, — скрикнув він, — і те африканське сонце, що засмужило його!“ І не довго думаючи, він сказав собі дати куртку і вирушив на своїй гондолі.

II.

Він постановив зробити візиту сіньорі Доротеї, жінці авогадора Паскваліго. Ця поважана за свої роки пані була одною з найбагатіших і найрозумніших дам республіки; крім того вона була хрещеною матір'ю Піппо. А що у Венеції не було ні одної людини з шляхетних кол, якої б вона не знала, то він сподівався, що вона зможе допомогти йому з'ясувати ту таємницю, що займала його. Все ж він подумав, що було ще дуже рано явитися до своєї протекторки і, чекаючи, пройшовся навкруги під Прокураторіями.

Треба ж було, щоб трапилося, що Піппо зустрів там як раз Монну Бьянкіну, яка купувала тканину. Він увійшов до крамниці і після кількох незначних слів — сам добре не знаючи чому — сказав до неї: „Монна Бьянкіна, ви прислали мені цього ранку гарного подарунка і подали розумну пораду; я дуже покірно дякую вам за це.“

Висловлюючися з таким певним виглядом, він можливо рахував зараз же вияснити сумніви, що хвилювали його. Але Монна Бьянкіна була дуже хитра, щоб виявити здивування раніш,

ніж зміркувати, чи було то в її інтересі. Хоч вона в дійсності не посилала нічого молодому чоловікові, але побачила в цьому можливість обдурити його. Вона відповіла, справді, що не знає, про що він говорить, але, кажучи це, подбала так усміхнутися і так скромно почервоніти, що Піппо, не дивлячися на всі резони, лишився переконаним, що гаманець походив од неї. „А з якого часу, — запитав він у неї, — маєте ви в своїй розпорядимости таку гарну муринку?“

Збита з панталіку таким запитанням і не знаючи, як на нього відповісти, Монна Бьянкіна повагалася з хвилину, потім залилася сильним вибухом сміху і раптом покинула Піппо. Лишившись сам, цей останній, в розчаруванні, відмовився від візиту, що плянував, повернувся до себе, закинув гаманця в один з кутків і більш не думав про нього.

Кілька день після того сталося, що Піппо програв велику суму на слово. Коли він виходив, щоб оправдати свій борг, йому здалося зручним скористуватися цим гаманцем, що був великий і добре виглядав на його поясі. Він взяв гаманця, знову загравав того ж вечора і знову програв.

— Продовжуєте ви? — запитав сер Веспасіано, старий нотар Канчелерії, коли у Піппо не стало більше грошей.

— Ні, — відповів той, — я не хочу грати більше на слово.

— Але я позичу вам усе, що ви захочете,— скрикнула графиня Орсіні.

— І я також, — сказав сер Веспасіано.

— І я також, — повторила ніжним і дзвінким голосом одна з численних племіниць графині; — але відкрийте вашого гаманця, сіньор Вечелліо: там є ще один цехін.

Піппо усміхнувся і дійсно знайшов на дні свого гаманця одного цехіна, якого забув там.

— Хай буде, — сказав він, — заграймо ще раз, але далі я не ризикуватиму.

Він узяв рожок, виграв і почав грати, роблячи *ragoli*; і протягом одної години він повернув собі свої втрати минулого і цього вечора.

— Продовжуєте ви? — запитав він у свою чергу сера Веспасіано, який не мав більш нічого перед собою.

— Ні! бо треба, щоб я був великим дурнем, аби дати обібрати себе дочиста чоловікові, що не ризикує більш як одним цехіном. Да буде проклятий цей гаманець! Без сумніву він має в собі якісь чари.

І нотар вийшов обурений із залі. Піппо вже хотів піти за ним, коли та племіниця, що попередила його, сказала сміючися:

— Подаруйте мені цього цехіна, що приніс вам удачу; бо то мені ви зобов'язані своїм щастям.

Цей цехін мав маленьку відзнаку і тому його можна було розпізнати. Піппо пошукав

Його, знайшов і протягнув уже руку, щоб дати його гарній племіниці, коли раптом скрикнув:

— Далебі, моя гарна, ви не матимете його; але, щоб показати вам, що я не погана людина, от десять інших, які я прошу вас прийняти. Що ж до цього, то я хочу послухати одної поради, що мені зроблено недавно; я дарую його Провидінню.

І говорячи так, він викинув цехін за вікно.

— Чи це можливо, — думав він, повертаючися до себе, — що гаманець Монни Бьянкіни приносить мені щастя? Це було б дивною наслідком випадку, коли б неприємна сама по собі для мене річ мала на мене щасливий вплив.

Швидко йому справді почало здаватися, що кожного разу, коли він вживав цього гаманця, то вигравав. Коли Піппо клав у нього одну золоту монету, то не міг протистати певній суєвірній повазі і мимо своєї волі думав іноді про правдивість слів, які знайшов на дні шушлядки. „Один цехін — це тільки цехін, — казав він до себе, — але в багато людей, що не мають і одного на день.“ Така думка робила його не таким нерозумним і змушувала його трохи зменшувати свої витрати.

На нещастя, Монна Бьянкіна не забула своєї розмови з Піппо під Прокураторіями. Щоб тримати його в тій помилці, в якій вона залишила його, вона посилала йому час від часу букет чи інший дрібязок і додавала до

того кілька писаних слів. Я казав уже, що Піппо був утомлений од її докучливости і постановив не відповідати їй.

І от, сталося, що Монна Бьянкїна, доведена до краю такою холодністю, пустилась на одважну спробу, яка дуже несподобалась молодому чоловікові. В його відсутність вона явилася одна до нього, дала грошей челядникові і спромоглася сховатися в помешканню. Повернувшись, Піппо знайшов її там і побачив себе змушеним отверто сказати їй, що не кохає її зовсім і просить дати йому спокій.

Бьянкїна, що була, як я сказав, гарна, страшенно обурилася; вона накинулася на нього із закидами, що не були вже тепер ніжні. Вона казала йому, що він обдурив її, говорячи їй про кохання, що вона вважає себе скомпромітованою через нього і що, зрештою, вона помститься. Піппо слухав ці загрози не без того, щоб не зірітуватися собі в свою чергу; аби довести їй, що він не боїться нічого, він примусив її зараз же взяти назад букет, який вона прислала йому того ранку. А що гаманець був у нього під руками, то він сказав до неї: „Тримайте, беріть також і це; цей гаманець приніс мені щастя, але знайте ж, що я не хочу нічого від вас.“

Але тільки він піддався такому гнівному рухові, як зараз же пожалкував про це. Монна Бьянкїна добре стереглася, щоб не вивести

Його з тієї облуди, в якій тримала його. Вона була повна обурення, але все ж стримана. Вона взяла гаманця і вийшла з твердим наміром примусити Піппо пожалкувати за тим поведженням, з яким він поставився до неї.

Ввечері, як звичайно, він грав і втратив; він не був щасливіший і в найближчі дні. Сер Веспасіано мав завжди кращу кістку і вигравав від нього значні суми. Піппо йшов проти свого щастя і проти свого забобону, пручався і знову втрачав. Одного разу, нарешті, коли він виходив від графині Орсіні, то не зміг здержатися, щоб не скрикнути на сходах: „Бог мене простить! Я думаю, що той старий дурень мав рацію і що мій гаманець дійсно був зачарований; бо від того часу, як я повернув його Бьянкіні, я не маю більш ні одної доброї кости.“

В цей мент він помітив сукню в квітах, що маячила перед ним і зпід якої було видно дві прегарні і прудкі ніжки; то була таємнича муринка. Він подвоїв кроки, догнав її і запитав її, хто вона і до кого належить.

— Хто знає? — відповіла Африканка з лукавою усмішкою.

— Ти, я думаю. Чи ти не прислужниця Монни Бьянкіні?

— Ні; хто це, Монна Бьянкіна?

— А, Господи! та, що колись наказала тобі принести мені ту шухлядку, що ти так добре кинула на мій балькон.

— О! ексцеленція, я цього не думаю.

— Я знаю це, навіть і не думай прикидуватися; вона сама сказала мені про це.

— Коли вона вам сказала... — відповіла муринка тоном вагання. Потім повела плечима, подумала з хвилину і, ударивши легенько своїм віялом по щоці Піппо, крикнула до нього, тікаючи: .

— З тебе посміялися, мій гарний хлопче.

Вулиці Венеції уявляють з себе такий складний лябіронт, вони так капризно, так різно і так непередбачено перетинаються, що Піппо не зміг дігнати молодої дівчини, після того, як дав їй зникнути. Він лишився дуже засмучений, бо вчинив дві помилки: першу — віддавши свого гаманця Бьянкіні і другу — не затримавши муринки. Блукаючи безцільно по місту, він, майже не знаючи того, наблизився до паляцо сіньори Доротеї, своєї хрещеної матери. Він жалкував, що не зробив своєї плянованої візити до цієї пані кілька часу перед тим; він мав звичай радитися з нею про все, що його цікавило і дуже рідко траплялося, щоб він не мав якоїсь користі, коли звертався до неї.

Знайшов її саму в садку і сказав до неї поцілувавши її в руку:

— Подумайте, моя добра хрещена мамо, яке я вчинив безглуздя. Мені прислали не так давно гаманця...

Але тільки встиг він вимовити ці слова, як сіньора Доротеа почала сміятися.

— Ну! — сказала вона до нього, — хіба цей гаманець не гарний? Не знаходиш ти, що квіти із золота справляють добре вражіння на червоному оксамиті?

— Як! — скрикнув молодий чоловік, — хіба це можливо, що ви знаєте...

В цю мить багато сенаторів увійшло до саду; поважана пані підвелася, щоб прийняти їх і не відповіла на ті запитання, які Піппо в своїм здивуванню не переставав їй робити.

III.

Коли сенатори вийшли, сіньора Доротеа, не дивлячися на прохання і докучливість свого хрещеника, не захотіла більш нічого пояснити. Вона була незадоволена, що у своїм першій рухові веселости проговорилася, що знає секрет пригоди, до якої не хотіла мішатися. А що Піппо весь час настоював, то вона сказала йому:

— Моя дорога дитино, я можу тобі сказати тільки, що дійсно я б зробила тобі можливо добру послугу, назвавши імя особи, що вишила для тебе цього гаманця; бо ця особа без сумніву є одною з найшляхотніших і найгарніших дам Венеції. Хай цього буде досить з тебе; не дивлячися на моє бажання прислужитися тобі, я мушу мовчати. Я не видам секрета, якого одна тільки знаю і якого зможу тобі сказати тільки тоді, коли мене уповноважать на це, бо тільки так зможу це зробити в почесний спосіб.

— В почесний спосіб, моя хрещена мамо? Але можете ви думати, що довіривши мені одному...

— Я розумію, — відповіла стара пані і, не дивлячись на свою поважність, не могла

утриматися від лукавства й додала: — Ти пишеш иноді вірші, — чому б тобі не написати з цього приводу одного сонета?

Побачивши, що він не може нічого добитися, Піппо поклав кінець своїм настоюванням; але його цікавість, як то можна думати, дійшла до краю. Не маючи сили покинути свою хрещену матір, він лишився обідати у авоґадора Паскваліґо в надії, що його гарна незнайома прийде можливо з візитою ввечері; але він бачив тільки сенаторів, урядових осіб і найбільш поважаних людей республіки.

При заході сонця молодий чоловік відокремився від товариства і сів у малім садку. Він обміркував, що йому треба робити, і зважився на дві справи. Поперше — добитися від Бьянкіни, щоб вона повернула йому гаманця, і подруге — послухати поради, яку подала йому, сміючися, сіньора Доротеа, цеб то написати сонета на свою пригоду. Крім того він рішив передати цього сонета, коли той буде готовий, своїй хрещеній матері, яка без сумніву не промине показати його гарній незнайомій. Не бажаючи більше чекати, він зараз же прийнявся за виконання свого подвійного наміру.

Поправивши своє убрання і старанно надівши свого капелюха, Піппо подивився спочатку на себе у дзеркало, щоб побачити, чи добре він виглядає, бо його першою думкою було спокусити знову Бьянкіну штучними проявами

кохання і переконати її своєю ніжністю. Але швидко він відмовився від такого наміру, міркуючи, що в такий спосіб він тільки розпалить пристрасть цієї жінки і наживе собі нової обридливості. Він прийняв протилежну постанову і побіг до неї з усім поспіхом, ніби був розлютований. Він приготувався зробити їй шалену сцену і так її настрашити, щоб вона лишила його від того часу в спокою.

Монна Бьянкіна була одною з тих білявих венеціянок з чорними очима, яких лиха пам'ять завжди вважалася небезпечною. Після того, як Піппо так недобре повівся з нею, він не отримав од неї ніякої звістки; без сумніву вона в тиші готовила помсту, про яку казала. Було необхідним нанести їй рішучий удар, під загрозою побільшення лиха. Монна Бьянкіна виходила з дому, коли молодий чоловік прийшов до неї; він спинив її на сходах і, примусивши її вернутися до свого покою, скрикнув:

— Нещаслива жінко! що ви наробили! Ви розбили всі мої надії; чи сповнилася ваша помста?

— Боже правий! Що з вами? — запитала остовпіла Бьянкіна.

— Ви це питаєте! Де той гаманець, що ви казали, ніби він походить од вас? Посмієте ви ще повторити мені цю брехню?

— Хіба то має значіння, чи казала я неправду, чи ні? Я не знаю, що сталося з тим гаманцем.

— Ти умреш, як не віддаси його мені, — скрикнув Піппо, кидаючися на неї. І без усякої поваги до нової сукні, в яку убралася бідна жінка, він різко здер вуаль, що покривав її груди, і приставив їй до серця свій кинжал.

Бьянкіна вважала себе мертвою і почала кликати на поміч; але Піппо забив їй рота своєю хусткою так, що вона не могла крикнути і примусив її зараз віддати йому гаманця, якого на щастя вона зберігла.

— Ти наробила нещастя одному могутньому роду, — сказав він до неї після того, — ти назавжди захитала існування одного з найблискуліших домів Венеції! Тремти! цей страшний рід слідкує за тобою; ні ти, ні твій чоловік, ви обоє не зробите тепер ні одного кроку без того, щоб за вами не було догляду. Сіньори Ночи вписали твоє ім'я в свою книгу; подумай про льохи паляцо Дукале. Увесь твій рід зникне зовсім при першому ж твоєму слові про той страшний секрет, про якого ти дізналася через свою хитрість!

З такими словами він вийшов; усьому світові відомо, що у Венеції не можна було вимовити нічого більше страшного. Безжалісні і таємні арешти з боку *corte maggiore* розповсюджували такий великий страх, що люди, які почували себе тільки на підозрінню, вважали себе вже мертвими. Як раз те саме відчув і чоловік Бьянкіни, сер Оріо, якому вона майже

до слова розказала зроблену їй Піппо погрозу. То вірно, що вона не знала мотивів її, сам Піппо в дійсності не знав їх, бо вся ця справа була тільки байкою. Але сер Оріо розсудливо рішив, що не було необхідности знати мотиви, чим викликано гнів найвищого суду, але що важніше було уникнути його. Він не родився у Венеції, його родичі жили на власній землі; на другий день він відплив з своєю дружиною і про них більше не було чути. Таким способом Піппо знайшов можливість позбавитися Бьянкіни і віддячити їй з лихвою за ту недобру штуку, яку вона заграла з ним. Усе своє життя вона думала, що дійсно якийсь секрет Держави звязаний з тим гаманцем, що його вона хотіла собі присвоїти; а що в цій дивній події для неї все було таємницею, то вона могла робити тільки здогади. Ця історія зробилася сюжетом для приватних балачок родичів сера Оріо. На підставі здогадів вони витворили правдоподібну байку. „Одна висока дама, — казали вони, — залюбилася в Тіціянелльо, цеб то сина Тіціяна, що був закоханий у Монну Бьянкіну, і добре зрозуміло, що заходи цієї пані були марні поруч із Бьянкіною. І от, ця висока дама, що сама вишила для Тіціянелльо гаманця, була ніхто інший, як догаресса в своїй власній особі. Можна судити про її гнів, коли вона дізналася, що Тіціянелльо віддав цей подарунок кохання

Бьянкіні!“ Така була родинна хроніка, яку потворяли півголосом у Падуї в невеличкім будинку сера Оріо.

Задоволений успіхом свого першого підприємства, наш герой задумав перевести друге. Треба було написати сонет для гарної незнайомої. Розіграна їм комедія мимовільно схвилювала його і тому він почав швидко писати вірші, в яких почувалося певне натхнення. Надія, кохання, таємниця, — всі ці звичайні для поетів пристрасні вирази масою появились в його голові. „Але, — подумав він, — моя хрещена мати сказала мені, що я маю справу з одною з найшляхотніших та найгарніших дам Венеції і, значить, мені треба триматися відповідного тону і вкладати в нього більш поваги.“

Він стер те, що написав і, перейшовши від одної крайности до другої, зібрав кілька згучних рим, до яких не без утруднення намагався пристосувати думки, які б відповідали становищу його дами, цеб то найгарнішої і найшляхотнішої пані, яку тільки можна знайти. Дуже сміливу надію він замінив боязким сумнівом; замість таємниці й кохання він говорив про пошану й подяку. Не маючи змоги прославити риси жінки, якої він ніколи не бачив, він вживав, по можливості найбільш делікатно, деяких невиразних речень, що могли підійти до всіх облич. Одним словом, після двох годин

міркування й роботи він написав дванадцять рядків відповідних, дуже гармонійних і дуже незначних віршів.

Він переписав їх на гарному аркушеві пергаменту і намалював на полях птиць і квіти, старанно розфарбувавши їх. Але коли вже твір було закінчено, не встиг він перечитати своїх віршів, як уже викинув їх через вікно у канал, що проходив біля будинку. „Що я роблю все ж? — питав він себе; — для чого продовжувати цю пригоду, коли моє сумління нічого не говорить?“

Він узяв мандоліну й почав ходити здовж і поперек по хаті, співаючи й акомпаніюючи собі стару арію, складену на один сонет Петрарки. Через чверть години він спинився; серце його забилося. Він не думав більш ні про пристойність, ні про те вражіння, яке він зможе викликати. Гаманець, якого він видобув од Бьянкіни і приніс, як здобуток, лежав на столі. Піппо подивився на нього.

„Та жінка, що зробила його для мене, — сказав він собі, — повинна кохати мене і вміти кохати. Подібна праця довга і тяжка; такі легкі нитки, такі живі кольори вимагають часу; працюючи, вона думала про мене. В тих коротких словах, що додавалися до гаманця, була порада друга і ні одного двозначного слова. Це любовний виклик, що йде від щирої жінки; хоч би вона думала про мене тільки

один день, все ж треба одважно подійняти рукавичку.“

Він прийнявся за роботу і, беручи зноєу своє перо, був схвилюваний од страху та надії більш, ніж тоді, коли ставив самі значні суми на кости. Не думаючи і не спиняючися, він нашвидку написав сонет, якого переклад майже такий:

Коли малим Петрарку я читав,
Я мріяв слави теж собі придбати,
Як він співає, співаючи кохати...
Либонь богів він мову уживав.

Один лиш він стук серця відчував,
Той стук, що може мить одну тривати,
Одною він усмішкою багатий,
На діаманті образ висікав.

Ви, що мені писали слово ласки
Учора, щоб сьогодні вже забути,
Моє сумне згадайте існування.

Петрарки не вдягну на себе маски,
Слугою тільки вашим хочу бути,
Своє життя віддати за кохання.

На другий день Піппо прийшов до сіньори Доротеї. Як тільки він лишився з нею сам, поклав свого сонета на коліна преславної пані і сказав до неї: „Це для вашої подруги.“ Сіньора

спочатку здавалася здивованою, потім прочитала вірші і присягнулася, що ніколи не візьметься показати їх нікому. Але Піппо тільки сміявся на це; а що він був переконаний у протилежному, то й залишив її, запевняючи, що не має ніякого занепокоєння з цього приводу.

IV.

Все ж він провів слідуєчий тиждень у найбільшому занепокоєнню; але це хвилювання було не без приємности. Він не виходив од себе й не наважувався, так сказати, рухатися, ніби хотів полишити справу на хід долі. Він поводився в цій справі з більшим розумом, ніж то звичайно роблять у його роках; йому було тільки двадцять п'ять років, а нетерпіння молодости часто примушує нас перескочити за мету через бажання досягнути її дуже швидко. Щастя хоче, щоб люди помогали собі сами і вмiли здобути його при нагоді; бо згідно з виразом Наполеона, воно є жінкою. Але з тої самої причини воно хоче мати вигляд, ніби воно по своїй волі дає те, що у нього видирають і тому треба дати йому час відкрити руку.

І от на дев'ятий день, під вечір, капризна богиня постукалася до дверей молодого чоловіка і зовсім не за дурно, як ви то побачите. Він сам спустився й одчинив. Мурилка стояла на порозі; вона тримала в руці троянду і наблизила її до уст Піппо.

— Цілуйте цю квітку, — сказала вона до

нього; на ній поцілунок моєї господині. Чи безпечно їй прийти побачити вас?

— Було б великою, необережністю, — відповів Піппо, — коли б вона прийшла серед дня; мої слуги не проминули б побачити її. Чи можливо для неї вийти вночі?

— Ні; хто б наважився на її місці? Вона не може ні вийти вночі, ні прийняти вас у себе.

— Тоді треба, щоб вона згодилася прийти в інше місце, — туди, де я тобі скажу.

— Ні, вона хоче прийти сюди; прийміть заходи перестороги.

Піппо подумав кілька хвиль.

— Чи може встати рано твоя пані? — запитав він муринку.

— В годину, коли сходить сонце.

— Добре! слухай. Я встаю звичайно дуже пізно і тому весь дім спить дуже довго. Як що твоя господиня може прийти світанком, то я її чекатиму і вона зможе увійти сюди зовсім не помічена. Я влаштую все, що треба, щоб вона змогла вийти потім, як що, в кожному разі, вона може лишитися у мене до наступлення ночі.

— Вона зробить так; хочете ви, щоб це було завтра?

— Завтра на розсвіті, — сказав Піппо. Він сипнув жменю цехінів за пазуху посланиці; потім, не питаючися ні про що більше, він увійшов до своєї хати і замкнувся там, рі-

шивши не спати до світу. Спочатку він роздягся, щоб думали, що він хоче лягати в ліжко; коли ж лишився сам, то добре розпалив огонь, одягнув вишиту золотом сорочку, запашну ладанку і куртку з білого оксамиту з рукавами із китайського саєту. Потім, коли все було добре приготовано, він сів біля вікна і почав мріяти про свою пригоду.

Але на його не зробила якогось особливого вражіння, як то може думалося, та швидкість, з якою дама призначила побачення. Не треба, насамперед, забувати, що ця історія діялася в XVI столітті, а в ті часи кохання йшло більш швидким темпом, ніж тепер. На підставі самих автентичних посвідчень здається правдоподібним, що те, що ми звали б неделікатністю, вважалося в ту добу за щирість. Можна навіть думати, що те, що ми звемо сьогодні чеснотою, виглядало б тоді лицемірством. Що б там не було, залюблена в гарного хлопця жінка приходила без довгих розмов, а його погляд про неї зовсім не робився від того гіршим: ніхто й не думав червоніти від того, що вважалося у всіх таке природне. То були часи, коли високі сіньори при дворі Франції одягали на своїм капелюсі замість пер шовкову панчоку своєї коханки і без усяких фасонів відповідали тим, хто дивувався, бачучи їх у Люврі з такою оздобою, що то була панчоха жінки, якої кохання доводило їх до смерти.

Крім того характер Піппо був такий, що хоч би він і родився в теперішньому столітті, то все одно не міг би зовсім змінити свого погляду на цю справу. Хоч Піппо і був здібний збрехати іноді комусь другому, але ніколи не брехав сам собі, не дивлячися на своє безпуття і нерозсудливість; я хочу сказати цим, що йому подобалися речі не своїм зовнішнім виглядом, а тим, чого вони були варті, і, хоч умів прикидатися, він вживав хитрощів тільки тоді, коли вже дійсно мав велике бажання чогось досягти. Отже, коли б він думав, що справа з подарунком була тільки капризом, то він би бачив принаймні, що то не був каприз кокетки. В свій час я наводив докази цього: та дбайливість і та тонкість праці, з якими було вишито гаманця, і той час, який треба було покласти на цю роботу.

В той час, як його розум змагався наперед відчувти обіцяне йому щастя, він згадав про турецький шлюб, про який йому оповідали. Коли люди Сходу беруть собі жінку, то тільки після шлюбу бачуть вони обличчя своєї нареченої, яка до того часу показується перед ними, як і перед усіми, тільки під серпанком. Вони ймуть віру тому, що їм кажуть родичі, і женяться таким способом на слово. Коли ж церемонія кінчається, тоді молода жінка являється перед одруженим без серпанку і він може перевірити сам, добре чи погано зроблено умову.

А що вже запізно відмовитися від неї, то нема нічого кращого, як знайти її доброю; зрештою не видно, щоб ці союзи були більш нещасливі, ніж інші.

Піппо знаходився як раз у такім самім випадкові, як і турецький наречений. Одно правда, що він не чекав знайти непорочности в своїй незнайомій дамі, але він легко втішав себе в цьому. Поза всим він мав ту вигоду, що той звязок, якого він хотів доконати, не був такий урочистий. Він міг віддатися приємностям чекання і несподіваности, не боючися від того ніяких неприємностей; такої думки йому здавалося досить, щоб утішити себе, коли б йому не добре повелося. Він уявляв собі, що ця ніч була дійсно ніччю його шлюбу і нема нічого дивного, що в його роки така думка викликала пориви радощів.

Перша ніч подружжя повинна справді бути, для живого уявлення, найбільшим щастям, яке тільки можливо, бо ніяке страждання не стоїть перед ним. Правда, філософи кажуть, що страждання надає більш смаку щастю, з яким воно приходить, але Піппо думав, що недобрый сос не робить риби свіжішою. Він любив легку насолоду, але не хотів розпустити, а, на нещастя, це вже майже незмінний закон, що витончена насолода коштує дорожче. Тільки ніч шлюбу робить виїмок із цього правила; це єдина нагода в життю, що задовольняє за одним разом

обидва найдорожчі нахили чоловіка, лінощі і пристрасну жагу. Вона вводить до кімнати молодого чоловіка уквітчану жінку, що не знає кохання, жінку, якій її мати від п'ятнадцяти років намагалася ушляхетнити душу та украсити розум. Щоб добитися одного погляду такого гарного сотворіння, треба було б благодати її можливо протягом цілого року; а одруженому, щоб заволодіти цим скарбом, треба тільки простягти руки; мати відходить і сам Бог дозволяє все. Коли б, пробудившись од такого гарного сну, не почували себе одруженим, то хто б не хотів робити так що вчора?

Піппо не жалкував за тим, що зовсім не розпитував муринки; бо прислужниця в такому випадкові не промине вихвалювати свою господиню, хоч би та й була гірше, ніж смертельний гріх. Двох слів сіньори Доротеї було досить. Він хотів тільки знати, брюнеткою чи бльондинкою була його незнайома дама. Щоб мати перед собою уявлення про жінку, коли знають тільки, що вона гарна, нема нічого більш важного, як знати відтінки її волосся. Піппо довго вагався між обома кольорами; нарешті, щоб дати спочинок своїй голові, він рішив, що у неї волосся було каштановате.

Але після того він не міг рішити, якого кольору були її очі; він хотів би, щоб вони були чорні, коли б вона була брюнетка, і сині, як що вона була бльондинка. Він уявляв собі,

що вони були синього кольору, — не того світлого і неясного синього, що буває позмінно то сірий, то зелений, але того чистого, як небо, блакитного кольору, що приймає в моменти пристрасти більш густий відтінок і робиться темним, як вороняче крило.

Тільки що ці гарні очі появилися перед ним з ніжним і глибоким поглядом, як його уява обвела їх білим, як сніг, чолом і двома щоками, рожевими, як проміння сонця на верхівях Альп. Посеред цих двох ніжних, як просливи, щік, йому примарився тоненький ніс, як на античному бюсті, який звуть грецьким Амуром. Нижче — червонорожеві уста, не дуже великі, не дуже малі, з двома рядками перлин, зпоміж яких виривався свіжий і жагучий подих. Підборіддя було добре окреслено і злегка закруглене; обличчя отверте, але трохи горде. Ця граціозна і дуже симпатична*) голова ніжно трималася, ніби квітка на стеблині, на шиї трохи довгій, без найменшої зморшки. Цьому гарному образу, витвореному фантазією, бракувало, щоб був реальний. Вона прийде, думав Піппо, вона буде тут, коли настане день. Але що було не менш цікаве в його дивних мріях — це те, що він, не гадаючи того, зробив вірний портрет своєї майбутньої коханки.

*) *Simpatica* — італійське слово, якому немає рівнозначного в нашій мові, можливо через те, що наш характер не має еквівалента тому, що воно означає.

Коли державний фрегат, що вартує при вході до порту, стрілив з гармати, щоб звістити шосту годину ранку, Піппо помітив, що світ його лампи робиться червоний і легкий синій відтінок освітлює вікна. Він зараз же сів до свого вікна. На цей раз він уже більш не дивився навкруги себе напівзакритими очима; хоч він і провів ніч без сну, але почував себе більш легко і в кращому настрою, ніж коли. Світанок починався, але Венеція ще спала: ця лінива батьківщина насолоди не прокидається так рано. В той час, коли у нас відкриваються крамниці, йдуть назустріч один другому прохожі, котяться вози, один тільки туман панує над безлюдною лягуною і обгортає завісою мовчазні паляцо. На воді стояла невелика хвиля від вітру; кілька парусів показалося здалеку збоку Фузіни, підвозячи для королеви морей денний провіянт. І тільки янгол на дзвіниці Сан-Марко яскраво вирисовувався з темряви поверх сонного міста та перші проміні сонця блищали на його позолочених крилах.

Несчислені церкви Венеції згучно задзвонили Ave Maria; голуби республіки, пробуджені згуком дзвонів, — кількість ударів дзвонів вони вміють рахувати своїм чудовим інстинктом, — почали притьмом зграями перелітати через Ріва дей Сявоні, щоб поклювати на великій площі зерна, яке там день у день розкидається для них

у той час. Туман підіймався потроху. Зійшло сонце; де-які рибалки витрушували свої кереї та починали чистити барки; один з них заспівав ясным і чистим голосом куплет національної пісні; низький голос відповів йому з глибини одної торговельної будівлі; ще один, більш оддалений, приєднався до приспіву другого куплету; незабаром організувався хор; кожний вів свою партію, працюючи весь час, і гарна ранішня пісенька привітно стрінула денний світ.

Будинок Піппо находився на Ріва дей Сявоні, недалеко від паляцо Нані, на розі невеликого каналу; в цей мент, у глибині цього каналу, показався зубець гондолі. Тільки один гондольєр був біля керми, але хрустка барка різала хвилі як стріла і, здавалося, ніби ковзала по опалистому дзеркалу, в яке розмірено поринало плюсковате весло гондолі. Гондоля підїхала до мосту, що відділяє канал од великої лягуни, і спинилася. З неї вийшла замаскована жінка шляхетної та стрункої постаті і пішла до набережної. Піппо зараз же спустився і пішов їй назустріч. „Це ви?“ сказав він до неї тихим голосом. Замісць відповіді вона взяла його руку, що він подав їй, і пішла за ним. Ніхто зі слуг ще не прокинувся у будинку; не кажучи ні слова, вони на пальцях ніг перейшли через зовнішню галерію, де спав воротар. Увійшовши до хати молодого чоловіка, дама сіла на канапу і спочатку була

якийсь час задумана. Вона зняла свою маску. Піппо побачив, що сіньора Доротеа не обманула його і що перед ним дійсно була одна з найгарніших жінок Венеції і спадкоємиця двох шляхотних родів, Беатріче Льоредано, удова прокуратора Донато.

V.

Неможливо описати словами всієї краси перших поглядів, якими обдивлялася навкруги себе Беатріче, коли відкрила своє обличчя. Хоч вона була вже вісімнадцять місяців удовою, але вона мала ще тільки двадцять чотирі роки; і хоч зроблений нею вчинок міг би показатися сміливим читачеві, але то було перший раз в її життю, що вона робила подібний крок. Бо не підлягає сумнівові, що до того часу вона кохала тільки свого чоловіка. І тепер цей крок так її схвилював, що для того, щоб не відмовитися від нього по дорозі, їй треба було зібрати всі свої сили; її очі наповнилися за одним разом коханням, збентеженням і одвагою.

Піппо дивився на неї з таким захопленням, що не міг говорити. Які б не були обставини, неможна дивитися на прекрасну жінку без здивування і без поваги. Піппо часто зустрічав Беатріче на прогулянці, або на приватних зібраннях. Сотки разів чув він похвали її краси і сам вихваляв її. Вона була дочкою Піетро Льоредано, члена ради Десятьох, і правнучка знаменитого Льоредано, що брав таку активну участь

у процесі Джакомо Фоскарі. Гордість цього роду була дуже відома у Венеції; а Беатріче дістала в спадщині, як усі були певні, славу своїх предків. Дуже молодою одружили її з прокуратором Марко Донато, якого смерть принесла їй волю і великий маєток. Перші сіньори республіки добивалися її руки; але на всі їх зусилля сподобатися їй — вона відповідала самою зневажливою байдужістю. Одним словом, її гордий і майже дикий характер увійшов, можна сказати, у приповідку. Піппо був подвійно вражений; бо коли б, з одного боку, він ніколи не наважився припустити, що його таємничим здобутком буде Беатріче Донато, то з другого боку, йому здавалося, коли він дивився на неї, що він бачить її в перший раз; настільки сама вона була ріжною. Кохання, що вміє придати приємності найбільш вульгарним обличчям, виявило в той мент свою всемогутність, прикрасивши шедевр природи.

Після кількох хвилин мовчання Піппо наблизився до своєї дами і взяв її за руку. Він спробував намалювати їй своє враження і подякувати їй за своє щастя. Але вона не відповідала йому і, здавалося, не чула його. Вона лишалася нерухомою і не помічала нічого, ніби все, що оточувало її, було сном. Довго він говорив до неї, але вона не робила жадного руху; тоді він обвив рукою стан Беатріче і сів біля неї.

— Ви прислали мені вчора, — сказав він до неї, — поцілунок на одній троянді; дозвольте мені тепер віддати вам те, що я отримав, але на кращій і на більш свіжій квітці.

І говорячи так, він поцілував її в уста. Вона не зробила ніякого зусилля, щоб перешкодити йому; але раптом її погляд, що блукався безпредметно, спинився на Піппо. Вона ніжно відштовхнула його і сказала, повівши головою в повним ірації сумом:

— Ви не кохатимете мене, у вас буде тільки каприз до мене; але я вас кохаю і хочу спочатку стати навколішки перед вами.

І дійсно, зробила це. Намарне Піппо здержував її, благаючи встати. Вона сповзла поміж його рук і стала навколішки на паркеті.

Це не є звичайна або приємна річ — бачити жінку в такій покірливій позі. Хоч би це й було ознакою кохання, але мусіло б, здається проявлятися виключно у чоловіків; це тяжка поза, на яку не можна дивитися без схвилювання і яка не раз видирала у суддів виправдання для винуватих. Із зростаючим вражінням дивився Піппо на ту гарну картину, що була перед ним. Як що його обхопило почуття поваги, коли він розпізнав Беатріче, то що ж мав він відчути, коли побачив її біля своїх ніг? Удова Донато, дочка Льореданів стояла навколішках. Її оксамитова, усіяна срібними квітами, сукня покривала підлогу; її серпанок

і розпущене волосся спадали до землі. З такої гарної рямки виходили білі плечі і складені руки; її затягнені вільгою очі дивилися вверх на Піппо. Зворушений до глибини серця, він відступив на кілька кроків і почував себе спянілим од гордощів. Він не був аристократом; гордощі патриціїв, що носила в собі Беатріче, перейшли як блискавка в душу молодого чоловіка.

Але такий виблиск тривав тільки одну хвилину і швидко розвіявся. Подібна картина мусіла викликати не один тільки рух честолюбства, Коли ми схиляємося над прозорим джерелом, то наш образ зараз же повстає там і наше наближення породжує брата, що виступає перед нами з глибини води. Так само і в людській душі кохання викликає кохання, породжуючи його одним поглядом. Піппо став також навколішки. Схилені одно перед другим, вони обоє лишилися так кілька моментів, обмінюючись першими поцілунками.

Крім того, що Беатріче була дочкою Льореданів, — ніжна кров її матери, Бьянки Контаріні, текла в її жилах. На цім світі не було ніколи сотворіння кращого, ніж ця мати, що була також красою Венеції. Завжди весела і вродлива, Бьянка, що бажала добре жити під час миру, а в часи війни була залюблена у батьківщину, виглядала старшою сестрою своїх дочок. Вона вмерла молодою і мертва була ще гарна.

Дякуючи їй навчилася Беатріче розуміти

і любити мистецтво і більш усього малярство. Це не значить, що молода вдова зробилася справжнім знавцем у мистецтві. Вона була в Римі й Фльоренції; шедеври Мікель-Анджельо викликали у неї тільки цікавість. З римської школи вона любила тільки Рафаеля; але вона була дочкою Адріятики і воліла краще Тіціяна. В той час, як усі навколо неї займалися інтригами при дворі, чи справами республіки, вона турбувалася тільки новими картинами і тим, що станеться з її улюбленим мистецтвом після смерти старого Вечелліо. Вона бачила в палаці Дольфіно картину, про яку я говорив при початку цього оповідання, єдину, що написав Тіціянелльо і яка загинула в пожежі. Після того, як Беатріче налюбувалась цим полотном, вона зустріла Піппо у сеньори Доротеї і запалилася незломним коханням до нього.

Малярство, в столітті Джуліо II і Льва X, не було ремеслом, як сьогодні; воно було релігією для артистів, освіченим смаком у великих сеньорів, славою для Італії і пристрасстю для жінок. Як що Папа залишив Ватикан, щоб зробити візиту до Буонаротті, то дочка венеційського патриція без сорому могла кохати Тіціянелльо. Але Беатріче задумала один намір, що побільшував і надавав смілости її пристрассти. Вона хотіла зробити з Піппо не тільки свого коханця; вона хотіла виробити з нього великого майстра. Вона знала, яке ненормальне

життя він провадив, і постановила витягти його з нього. Вона знала, що, не дивлячись на його безпутність, святий огонь мистецтва не згас у ньому, а тільки покритися попелом, і сподівалася, що кохання оживить божу іскру. Протягом усього року вагалася вона і пестила в секреті таку ідею, зустрічаючи час від часу Піппо і дивлячись на його вікна, коли проходила по набережній. Один каприз обхопив її: вона не змогла протистати бажанню вишити гаманця і післати йому. Вона обіцяла собі, справді, не йти далі цього і більш нічого не пробувати. Али коли сіньора Доротеа показала їй вірші, що Піппо написав для неї, то у неї покотилися сльози радощів. Вона знала про те, якій небезпеці підпадала, коли хотіла здійснити свою мрію; але то була мрія жінки і, виходячи з дому, вона сказала до себе:

— Чого хоче жінка, хоче сам Бог.

Переконана і піддержувана такою думкою, своїм коханням і своєю отвертістю, вона почувала в собі певну твердість проти страху. Ставши навколішки перед Піппо, вона принесла коханням свою першу жертву; але після цього пожертвування гордістю, нетерпеливий бог вимагав од неї другого. Вона не вагалася більш зробитися коханкою Тіціянелльо, так, ніби була його жінкою. Вона скинула з себе покров і поклала його на статую Венери, що була в кімнаті. Потім, така ж гарна і така ж

бліда, як богиня з мармору, вона віддалася призначенню долі.

Беатріче провела день у Піппо, як то було умовлено. При заході сонця ґондоля, що привезла її, приїхала за нею. Вона вийшла так же таємно як і увійшла. Слуги були розіслані під ріжними претекстами; один воротар лишився в будинкові. Призвичаєний до образу життя свого пана, він не здивувався, побачивши, що замаскована жінка переходить через ґалерію разом із Піппо. Але, коли він побачив, що біля дверей дама підійняла низ своєї маски і Піппо поцілував її на прощання, то наблизився тихенько і приставив вухо.

— Ти мене ніколи не помічав, — запитала весело Беатріче.

— Так, — відповів Піппо, — але я не розумів твого обличчя; ти сама, будь у цьому певна, не маєш поняття, яка твоя краса.

— І ти також; ти гарний, як сам день; в тисячу разів кращий, ніж я думала. Будеш мене кохати?

— Так, і довго.

— А я — завжди.

З цими словами вони розійшлися і Піппо лишився на порозі своїх дверей, слідкуючи очима за ґондолею, що уносила Беатріче Донато.

VI.

Прошло вже п'ятнадцять днів, а Беатріче ще не говорила про задуманий нею намір. Сказати правду, вона сама трохи забула про нього. Перші дні любовного зв'язку, схожі на подорожі Еспанців під час відкриття нового світу. Відпливаючи туди, вони обіцяли своєму урядові виконувати докладно інструкції, привезти пляни і цивілізувати Америку; але, ледви вони приїздили, як вигляд невідомого неба, незайманий ліс, золота чи срібна жила, відбирали у них пам'ять. Захоплені новиною, вони забували свої обіцянки і всю Європу, бо перед ними відкривалися нові скарби; так само роблять іноді закохані.

У Беатріче було ще інше виправдання. Протягом цих п'ятнадцяти днів Піппо не грав і не був ні разу у графині Орсіні. Це було початком розсудливості, принаймні, так думала Беатріче і я не знаю, чи помилялася вона, чи була в праві так думати. Піппо проводив половину дня з своєю коханою, а другу половину, дивлячися на море, за Самоським вином в однім кабаре на Лідо. Друзі не бачили його більше; він змінив усі свої звички і не думав більш ні

про час, ні про годину, ні про свої вчинки. Одним словом, він п'янів од глибокого забуття про все на світі, що завжди приходить після перших поцілунків гарної жінки; і хіба можна в такім випадкові сказати про чоловіка, розумний він чи божевільний?

Щоб сказати все за одним виразом — Піппо і Беатріче були створені одно для другого; вони це помітили ще з першого дня, але їм треба було часу, щоб переконатися в цьому, — один місяць для цієї справи не є багато. Отже один місяць пройшов без того, щоб виникло питання про малярство. Зате було багато місця коханню, музиці на гондолі і прогулянкам за місто. Високим дамам іноді подобаються більше таємні виходи для розваги до таверни передмістя, ніж вечера в будуарі. Беатріче була такого погляду і воліла краще зїсти свіжу рибу сам на сам з Піппо в садку Квінтавалле, ніж пообідати у самого дожа. Після їжи вони сідали у гондолю й плили навкруги острову Вірменів. Туди, поміж містом і Лідо, поміж небом і морем, раджу я поїхати в гарну місячну ніч читачеві одвідати венеціянське кохання.

В кінці місяця, коли одного разу Беатріче прийшла таємно до Піппо, вона знайшла його більш радісним, ніж звичайно. Коли вона увійшла, він поснідав і ходив співаючи по кімнаті; сонце освітлювало хату і на столі блищала срібна миска, повна цехінів. Він грав напередодні і

виграв п'ятнадцять сот п'ястрів од сера Веспасіано. З цієї суми він купив китайське віяло, напарфумовані рукавички і золотий ланцюжок, прегарної венеціанської роботи. Він поклав усе це в шухлядку з кедрового дерева з перламутровими інкрустаціями і подав її Беатріче.

Вона прийняла цей подарунок спочатку з радістю; але, дізнавшись, що він скористувався здобутими грою грошима, вона не захотіла взяти його. Замість того, щоб приєднатися до радості Піппо, вона віддалася всяким думкам. Можливо, думала вона, що він уже менш кохає її, коли повертається до своєї попередньої розваги. Що б там ні було, вона побачила, що прийшов час говорити і спробувати змусити його, щоб залишив те безпуття, до якого він мав нахил.

Не було це легке завдання. За місяць вона мала нагоду пізнати характер Піппо. Він був, справді, безмежно недбайливий до всього, що торкалося звичайних річей в життю і з насолодою віддавався *far niente*. Але через цю саму апатію у нього не було нахилу займатися і більш важливими справами. Коли його хотіли прибрати до рук, то він замість того, щоб боротися і диспутовати, не заважав людям балакати, а сам усе таки не робив нічого. Щоб досягти мети, Беатріче вжила підходу і запитала його, чи не хоче він зробити з неї портрета.

Піппо легко згодився на це. На другий день він купив полотна і сказав принести в свою

кімнату гарного мольберта з різбленого дуба, що був власністю його батька. Беатріче прийшла від самого ранку, одягнена в широку темну сукню, яку скинула з себе, коли Піппо приготувався стати до праці. Вона стояла перед ним у костюмі, майже подібним до убрання, яким Парис Бордоне покрив свою увінчану Венеру. Її повязане на чолі й усіяне перлами волосся спадало їй на руки і на плечі довгими хвилястими пасмами. Кольє з перлин, що доходило їй до пояса, піддержуване посеред її грудей золотою заціпкою, спадаючи обрисовувало прегарні контури її непокритих грудей. Сукню її з тафти перемінчивого кольору, синього та рожевого, було піднято на коліні застібкою з рубіном так, що її мармурова ніжка лишалася оголена. Крім того Беатріче одягла пишні обручки і завязані золотом черевички з червоного оксамиту.

Як то відомо, Венера Бордоне була нічим іншим, як портретом одної венеціанської дами; цей майстер, учень Тіціана, мав велику репутацію в Італії. Але Беатріче, якій була відома можливо модель цієї картини, добре знала, що вона гарніша. Вона хотіла розпалити у Піппо дух суперництва і в такий спосіб доводила йому, що можна перемогти Бордоне.

— Присягаю кровю Діяні! — скрикнув молодий чоловік після того, як пильно дивився на неї де-кілька хвилин, — увінчана Венера є

сміття з Арсеналу, що переодяглася за богиню; але тут, це мати Амура і коханка бога баталій!

Легко зрозуміти, що першим наміром Піппо, коли він побачив таку гарну модель, не було прийнятися за малювання. Один момент Беатріче боялася, що вона дуже гарна і що вона вжила недобрих заходів для досягнення свого наміру реформи. Все ж портрет було почато, але накидано неуважною рукою. Випадково у Піппо упав пензель; Беатріче підійняла його і подаючи своєму коханому, сказала до нього:

— Пензель твого батька випав так само одного разу з його руки; Карль П'ятий підійняв пензля і подав твоєму батькові; я хочу зробити так, як цісарь, хоч я й не імператриця.

Піппо завжди мав до свого батька безмежну любов та подив і ніколи не говорив про нього без пошани. Такий спогад Беатріче справив на нього вражіння. Він встав і відкрив шахву.

— Ось той пензель, про який ви казали мені, — сказав він до Беатріче, показуючи їй пензля; — бідний батько зберіг його як реліквію, після того, як володар половини всього світу доторкнувся до нього.

— Були ви присутні при цій сцені, — запитала Беатріче; — чи змогли б ви розказати мені про неї?

— Я був зовсім молодий, — відповів Піппо, — але пригадую собі. Це було у Больоньї. Відбулося побачення між Папою й імператором;

справа йшла про герцогство Фльоренції, чи сказати краще — про долю Італії. Можна було бачити, як Паольо III. і Карль Пятий говорили на одній терасі; все місто мовчало підчас їх розмови. Через годину все було вирішено; після тиші наступив великий галас людей і коней. Ніхто нічого не знав і тому всі хвилювалися, щоб дізнатися про вислід; але було наказано додержувати самої глибокої таємниці; з цікавістю й зі страхом дивилися мешканці, як проходили офіцери обох дворів. Говорилося про розшматування Італії, про вигнання, про нові князівства. Мій батько працював над великою картиною і стояв на горі драбини, що служила йому за роботою, коли алебардісти, зі своїми списками в руках, відкрили двері і витягнулися по під стінкою. Один паж увійшов і крикнув голосно: „цісарь!“ Через кілька хвилин появився імператор, одягнутий у свій жакет, усміхаючися в свою русяву бороду. Мій батько, приємно вражений од такої несподіваної візити, спускався, як тільки міг швидко, з драбини; він був старий; спираючися на бильця, він упустив свого пензля. Всі лишилися нерухомі, бо присутність імператора перетворила нас у статуї. Батько був збентежений од своєї повільности і незграбности, але він боявся поранити себе, поспішаючи. Карль Пятий ступив кілька кроків вперед, схилився поволі і підійняв пензля. „Тіціян, — сказав він

ясним і владним голосом, — Тіціян з певністю заслуговує, щоб цісарь йому послужив.“ І з величністю, що дійсно не має собі рівної, він подав пензля своєму батькові, який опустився на одно коліно, щоб прийняти його.

Після цього оповідання, зробленого Піппо не без зворушення, Беатріче лишилася мовчазною де-який час; вона схилила голову і виглядала такою неуважливою, що він запитав її, про що вона думає.

— Я думаю про одну річ, — відповіла вона. — Карль Пятій тепер мертвий, а його син є королем Еспанії. Що б сказали про Філіппа II., коли б він, замість того, щоб тримати шпагу свого батька, дав їй заржавіти в шахві?

Піппо усміхнувся і, хоч він і зрозумів думку Беатріче, але запитав її, що вона хоче цим сказати.

— Я хочу сказати, — відповіла вона, — що ти також спадкоємець одного короля. Бордоне, Моретто, Романіно добрі майстри; Тінторетто і Джорджоне були артисти; але королем був Тіціян. Хто ж тепер тримає його берло?

— Мій брат Ораціо, — відповів Піппо, — був би великий майстер, коли б лишився живий.

— Без сумніву, — підхопила Беатріче, — і ось що будуть говорити про синів Тіціяна: один міг би бути великим, коли б жив, а другий, коли б хотів.

— Ти так думаєш? — сказав, сміючися, Піппо, — добре! До цього ще додадуть: але йому подобалося більше їздити на гондолі з Беатріче Донато.

А що це була інша відповідь, ніж та, якої сподівалася Беатріче, то вона збилася трохи з панталіку. Все ж вона не втратила одваги, але прийняла більш серйозний тон.

— Слухай мене, — сказала вона, — і не смійся. Єдина, зроблена тобою, картина викликала захоплення. Нема такої людини, що б не жалкувала за її втратою; але те життя, що ти провадиш, річ куди гірша, ніж пожежа паляцо Дольфіно, бо воно нищить тебе самого. Ти думаєш тільки про втіху і не розважаєш, що то, що є помилкою для других, для тебе є соромом. Син розбагатілого купця може грати в кости, але не Тіціанелльо. Яка користь з того, що ти знаєш стільки ж, як і наші старші майстри і те, що ти маєш молодість, якої їм бракує? Тобі треба тільки спробувати досягти мети, а ти цього не робиш. Твої друзі обдурюють тебе, але я виконую свій обов'язок, говорячи тобі, що ти ображаєш пам'ять свого батька; хто б тобі сказав про це, коли б не я? Поки ти будеш багатий, ти завжди знайдеш людей, що допоможуть тобі дійти до руїни; поки ти будеш гарний, жінки кохатимуть тебе; але що станеться з тобою, коли, поки ти молодий, не казатимуть тобі правди? Я ваша ко-

ханка, мій дорогий пане, але я хочу бути також вашою подругою. Коли б Богові подобалося було, щоб ви родилися бідний!... Коли ви мене кохаєте, то треба працювати. Я знайшла в одному віддаленому від міста кварталі невеличкий відокремлений одноповерховий будинок. Ми умеблюємо його на свій смак, коли ви хочете і будемо мати два ключі від нього: один буде для вас, я ж матиму другий. Там для нас не буде страху ні перед ким і ми будемо почувати себе вільно. Ви перенесете туди одного мольберта; як що ви обіцяєте мені приходити туди працювати по дві години на день, то я буду приходити туди що дня, щоб бачити вас. Чи знайдеться у вас досить терпіння для цього? Як що ви згоджуєтесь, то можливо, що через рік ви не кохатимете мене більш, але у вас появиться звичай до праці і тоді в Італії буде одним великим іменем більше. Як що ви відмовляєтесь, я не можу перестати кохати вас, але це буде ознакою, що ви не любите мене.

Беатріче тремтіла, поки це говорила. Вона боялася образити свого коханця і все ж поставила собі за обов'язок висловитися до кінця; її очі блищали від цього страху і від бажання подобатися. Вона була схожа тепер не на Венеру, але на Музу. Піппо не відповів їй зразу; він знаходив її такою гарною в цей мент, що лишив її якийсь час в незапокоєнню. Сказати

правду, він менше слухав її докорів, ніж прислухався до згуку голосу, що вимовляв їх; цей проникливий голос чарував його. Беатріче говорила від усієї душі, на самім чистім тосканськім діалекті з венеціянською м'яккістю. Коли жвава арія виходить із гарних уст, ми не звертаємо великої уваги на слова; іноді навіть буває приємніше зовсім їх не чути, а захопитися самою музикою. Майже те саме зробив і Піппо. Не думаючи про те, що від нього вимагали, він підійшов до Беатріче, поцілував її в чоло і сказав:

— Все, що ти захочеш; ти гарна, як янгол.

Було умовлено, що від цього дня Піппо буде працювати правильно. Беатріче захотіла, щоб він зобов'язався на письмі. Вона вийняла свою записну книжку і, накидавши там кілька рядків, сказала з любовною гордістю:

— Ти знаєш, що ми, Льоредани, чесно зводимо свої рахунки.*) Я вписую тебе, як мого

*) Коли Фоскарі було засуджено, то Джакомо Льоредано, син Піетро, вважав, чи тільки удавав так, що помстився за страти свого роду. В своїх рахівничих книжках (він, як майже всі патриції в ту добу, займався комерцією) він вписав своєю власною рукою дожа в число своїх дебіторів „за смерть, — було сказано там, — мого батька і мого дядька.“ З другого боку книги він лишив чисту сторінку, щоб зробити там замітку про покриття цього боргу і дійсно, після страти дожа, вписав на його рахункові: *l'ha pagata*, він його сплатив.

(Дарю, історія Республіки Венеції.)

дебітора для двох годин праці на день протягом одного року; підпиши і сплачуй мені вірно, щоб я знала, що ти кохаєш мене.

Піппо охоче підписав.

— Але само собою розуміється, що я почну з твого портрета.

Беатріче поцілувала його в свою чергу і сказала йому на вухо:

— А я також зроблю твого портрета, гарного, дуже подібного портрета, і не бездушного, але живого.

VII.

Кохання Піппо і Беатріче можна було порівняти зпочатку з джерелом, що виникає згідно землі; тепер воно було схоже на струмок, що точиться потроху і прокладає собі дорогу в піску. Коли б Піппо був патрицієм, то він би без сумніву одружився з Беатріче; бо в міру того, як вони пізнавали одно одного ближче, закохувалися все більше. Але, хоч Вечеллі і походили з доброго роду з Кадоро у Фріулі, все ж, таке подружжя було неможливим. Не тільки ближчі родичі Беатріче спротивилися б цьому, але і всі, що носили ім'я патриція у Венеції, обурилися б. Ті, що терпіли охоче інтриги кохання і не знаходили нічого в тому, що шляхетна дама зробилася коханкою маляра, не змогли б ніколи вибачити цій самій жінці, коли б вона одружилася зі своїм коханим. Такі вже були забобони тої доби, що все ж була варта більш, ніж наша.

Невеликий будинок було умебльовано; Піппо тримав своє слово і приходив туди що дня. Сказати, що він працював, це було б занадто, але все виглядало так, чи, вірніше, він думав, що працює. Беатріче, з свого боку, додержу-

вала більш, ніж то обіцяла, бо завжди приходила перша. Портрет був накиданий; він посувався поволі, але стояв на мольберті і виконував, хоч до нього і не торкалися більшу частину часу, обовязки свідка, може для того, щоб підбадьорити кохання, а може для того, щоб вибачити лінування.

Кожного ранку Беатріче посилала своєму коханому через муринку букета, щоб призвичаїти його рано вставати. „Маляр повинен вставати на розсвіті, — казала вона; — світ сонця це його життя і справжня стихія його мистецтва, бо він не може нічого робити без нього.“

Така думка здавалася правдивою Піппо, але гиконання її він знаходив тяжким. Йому прийшло до голови поставити букет муринки в шклянку з солодкою водою, що стояла у нього на нічному столику, і знову заснути. Коли, прямуючи до малого дому, він проходив під вікнами графині Орсіні, йому здавалося, що гроші починають рухатися у нього в кишені. Одного дня він зустрів на прогулянці сера Веспасіяно, що запитав у нього, чому його більш не видно.

— Я присягнувся, — відповів Піппо, — не торкатися більше рожка і не брати в руки карт; але коли ви тут, то заграймо в хрест чи відворот на ті гроші, що ми маємо при собі.

Сер Веспасіяно, що був нотарем і старим чоловіком, був крім того втіленим грачем і не міг

відмовитися від такої пропозиції. Він підкинув одного піястра в повітря, втратив тридцять цехнів і був дуже мало тим задоволений.

„Яка шкода, — думав Піппо, — що не можна заграти тепер! Я певний, що гаманець Беатріче продовжуватиме приносити мені щастя і що я зміг би надолужити за вісім день те, що я втратив протягом двох років.“

Все ж він слухався своєї коханої із задоволенням. Його невелика робітня мала найбільш спокійний вигляд. Він почував себе так, ніби находився в іншому світі, про який він мав все ж спогади, бо його полотно і мольберт нагадували йому дитинство. Речі, що були колись близькими для нас, легко стають знову такими і ця легкість, зеднана зі спогадами, робить їх для нас дорогими, хоч ми й не знаємо, чому це так. Коли Піппо брав свою палітру і розтирав на ній гарним ранком свої соковиті фарби, коли він бачив їх готовими і збірився класти ці фарби своєю рукою, йому здавалося, що він чує позад себе тяжкий голос батька, що кричав йому, як колись: „Ну, неробо, про що ти мрієш? щоб мені швидче братися за діло!“ При такому спогаді він обертав голову; але, замість суворого обличчя Тіціяна, він бачив Беатріче з непокритими руками і грудями, в уквітчанім перлами чолом, яка готовилася позувати йому й казала до нього усміхаючися: „Коли вам забажається, мій пане.“

Не треба думати, що він байдуже ставився до порад, які вона не жалувала давати йому. Вона то говорила йому про венеціянських майстрів і про те славне місце, яке вони здобули поміж школами Італії; то, пригадавши йому, як високо підійнялося мистецтво, звертала його увагу на упадок останнього. Вона мала велику рацію що до цього; бо з Венецією робилося тоді те саме, що сталося з Фльоренцією: вона втрачала не тільки свою славу, але й повагу до слави. Мікель-Анджельо і Тіціан жили обидва біля одного століття; після того, як вони прославили мистецтво в своїй батьківщині, їм довелося боротися з безладдям і так довго, як тільки це може людська сила; але нарешті ці дві старі кольонни повалилися. Прославляючи в межичасі обскурних новаторів, забували про тільки що похованих майстрів. Бреція, Кремона, відкривали нові школи і об'являли їх кращими від старих. У самій Венеції син одного учня Тіціана, присвоївши собі належне Піппо імя, називав себе теж Тіціанелльо і малював у патріяршій церкві твори самого поганого смаку.

Хоч Піппо і не піклувався соромом батьківщини, але мусів обуритися з приводу такого скандалу. Коли перед ним хвалили недобру картину, або коли він знаходив у якійсь церкві погане полотно поміж шедеврами свого батька, він почував таке саме незадоволення, яке по-

чув би патрицій, побачивши імя батарда, вписане в золоту книгу. Беатріче розуміла це незадоволення; всі жінки більш або менш мають інстинкт Далілі і вміють довідатися при нагоді таємницю волосся Самсона. Ставлючися з пошаною до великих імен, Беатріче все ж вважала потрібним вихваляти час від часу якогось посереднього майстра. Їй було нелегко перечити таким чином самій собі, але вона з великою спритністю надавала цим штучним похвалам вигляд правдоподібности. Часто їй щастило викликати таким засобом недобрій настрій у Піппо і вона помічала, що в ці моменти він приймався за роботу з незвичайною жвавистю. Він мав сміливість майстра, а нетерпіння давало йому натхнення. Але його легкий характер швидко брав верх і він кидав раптом пензля.

— Ходімо випємо шклянку кипрійського вина, — казав він, — і не говорім більш про такі дурниці.

Такий непостійний характер міг би збентежити кого иншого, але не Беатріче; не треба дивуватися з того, що кохання може придати завзяття, — знаходимо ж ми в історії оповідання про саму запеклу ненависть. Беатріче мала правдиве переконання, що звичай може зробити все; і от звідки походило у неї переконання: вона бачила, як її батько — виключно багата людина слабого здоровля — непомірно втомлював себе на старости сухими рахунками, щоб

збільшити на кілька цехінів свій величезний маєток. Часто благала вона його пожалувати себе, але він постійно давав одну і ту ж відповідь: „що це був звичай ще з дитинства, який зробився для нього необхідним і якого він буде триматися, поки житиме.“ Навчена таким прикладом Беатріче не хотіла робити раніше ніякого заключення, аж доки Піппо не присилував би себе до правильної роботи; вона казала собі, що любов до слави є шляхотна пристрасть, яка повинна мати таку ж саму силу, що і погані привички.

Думаючи так, вона не помилялась; але всі, труднощі полягали в тому, що для того, щоб прищепити Піппо гарну звичку, треба було позбавити його недоброї. Ї зілля, що виконується без особливих труднощів, але пристрасть до гри не належить до нього. Можливо навіть, що це єдина пристрасть, яка може протистати коханню; можна бачити, як уступають бажанню жінки честолюбці, розпусники, побожні; але дуже рідко роблять це грачі; причину цього легко сказати. Так само, як карбований метал є джерелом майже всякої утіхи, так і гра збирає в собі майже всі почуття; кожна карта, кожна кістка приносить втрату чи володіння певною кількістю золотих чи срібних монет, а кожна така монета є ознакою необмеженої насолоди. Той, хто виграв, відчуває силу бажань і не тільки віддається їм, але змагається породити ще нові,

маючи певність задовольнити їх. Звідси і розпука того, хто втрачає і раптом відчуває неможливість щось зробити, після того, як держав у руках такі великі суми. Подібні, часто повторювані, іспити отруюють розум і екзальтують його за одним разом, доводячи його до запаморочення; звичайні ж почуття дуже ослабі і надто поволі та послідовно виникають, щоб, звикши зосереджувати всі свої почуття, грач міг зацікавитися ними.

На щастя для Піппо, батько лишив його надто багатим, щоб втрата чи вигране могли мати на нього такий сумний вплив. Його підштовхувало скоріш безділля, ніж погана вдача; крім того він був іще дуже молодий, щоб лихо було непоправне; та ж сама непостійність його бажань потвержувала це. Не було значить неможливим, що він не зможе виправитися, — як би тільки зуміли уважно за ним допильнувати. Таку необхідність зрозуміла Беатріче і, не турбуючися про свою власну репутацію, проводила майже всі дні зі своїм коханим. З другого боку, для того, щоб звичай не перейшов у пересиченість, вона пустила в хід всі засоби жіночого кокетства. Її зачіска, її оздоби і навіть мова мінялися без кінця; від страху, щоб Піппо не втратив до неї смаку, вона що дня міняла сукню. Піппо помічав усі ці військові хитрощі, але він не був настільки нерозумний, щоб сердитися на це; зовсім навпаки,

зі свого боку він робив так само: настрої у нього мінявся так само часто, як і комірець. Але йому не треба було для цього прикладати зусилля, бо природа подбала про це і він говорив іноді сміючися: „Пічкур то мала риба, а каприз — мала пристрасть.“

Проводячи таке життя і люблячи обоє насолоду, наші закохані розумілися, як не можна краще. Одна тільки річ занепокоювала Беатріче. Кожного разу, коли вона говорила з Піппо про наміри, які плянувала на майбутнє, він задовольнявся одною відповіддю:

— Почнемо з твого портрету.

— Нічого кращого я і не бажаю, — казала вона, — вже багато часу, як це умовлено. Але що думаєш ти робити після того? Цього портрета не можна виставити для людей і треба, як тільки він буде готовий, подумати, щоб зробити себе відомим. Є у тебе якийсь сюжет у голові? Це буде церковна картина чи з історії?

Коли вона звертала до нього ці запитання, він завжди знаходив спосіб винайти щось, що заважало йому слухати, наприклад підійняти хустку, пришити гудзика до убрання чи інший дрібязок у таким роді. Вона почала думати, що це могло бути таємницею артиста і що він не хотів розказувати про свої наміри; але не було нікого менш затайливого, ніж він, ні так само — більш довірливого, принаймні зі своєю коханою, бо без довіря немає кохання.

„Чи було б це можливим, — питала себе Беатріче, — що він зраджує мене, що його згодливність тільки гра і що він не має наміру дотримати свого слова?“

Коли цей сумнів прийшов їй до голови, вона прийняла серйозний і майже високомірний вигляд:

— Я маю вашу обіцянку, — сказала вона; — ви зобов'язалися на один рік; ми побачимо, чи є у вас честь.

Але раніш, ніж вона встигла закінчити свою фразу, як Піппо ніжно обійняв її.

— Пічнемо з твого портрета, — казав він.

І він знав, як повестися, щоб вона заговорила про щось інше.

Можна зрозуміти її бажання побачити швидко цей портрет закінченим. Нарешті це сталося через шість тижнів. Коли Беатріче позувала в останній раз, то була така радісна, що не могла лишитися на місці; весь час вона ходила від картини до свого крісла і скрикувала від захоплення і задоволення разом. Піппо працював поволі і поводив час від часу головою; раптом він нахмурих брови і різко провів по полотну шматком тканини, яким витирив пензлі. Беатріче надбігла зараз же до нього і побачила, що він зтер уста й очі. Її це так вразило, що вона не могла стриматися, щоб не заплакати. Але Піппо поволі поклав свої фарби у шухлядку.

— Погляд і усмішка, — сказав він, — дві важкі речі для передачі; треба мати натхнення, щоб наважитися змалювати їх. Я не відчуваю для цього певності в руці і не знаю навіть, чи буду колись мати її.

Портрет лишився таким способом безвиразним і кожного разу, коли Беатріче дивилася на цю голову без уст і без очей, вона почувала, як подвоюється її занепокоєння.

VIII.

Читач міг помітити, що Піппо любив грецькі вина. І хоча вина Сходу не дуже наводять на балакучість, він охоче розмовляв за десертом. Беатріче не проминала ніколи переводити розмову на малярство; але як тільки повставало таке питання, зараз же траплялося одно з двох: або Піппо заховував мовчання і у нього появлялася певна усмішка, якої Беатріче не любила бачити у нього на устах, — або він говорив про мистецтво з дивною байдужістю та зневагою. Одна цікава думка приходила йому здебільшого під час цих розмов.

— Було б добре намалювати ось таку картину, — казав він; — вона б уявляла з себе Кампо-Ваччіно у Римі в годину заходу сонця. Око сягає далеко, площа порожня. На першому пляні діти, що граються на руїнах; на другому пляні проходить молодий чоловік, завинений у керею; його обличчя бліде, делікатні риси скривлені від страждання. Треба, щоб, дивлячися на нього, бачили, що він вмірає. В одній руці він тримає палітру і пензлі, другою спірається на молоду і кремезну жінку, що обертає голову з усмішкою. Щоб пояснити цю сцену, треба

помістити внизу дату того дня, коли вона діється, святу п'ятницю 1520 року.

Беатріче легко розуміла змісл такої загадки. В святу п'ятницю 1520 року помер у Римі Рафаель і було відомо, що цей великий чоловік упокоївся в обіймах своєї коханки, хоча і були спроби заперечити цю поголоску. Отже плянована Піппо картина представляла б Рафаеля за кілька хвилин перед кінцем; подібна сцена, намальована зі щирістю справжнім артистом, дійсно б могла бути гарна. Але Беатріче знала, як поставитися до цього задуманого наміру і читала в очах свого коханого те, що він хотів їй дати зрозуміти.

В той час, як всі в Італії оплакували таку смерть, Піппо навпаки мав звичай вихваляти її і часто казав, що, не дивлячися на весь геній Рафаеля, його смерть була краще ніж життя. Така думка обурювала Беатріче, але все ж вона не могла утриматися від усмішки; казати так значило, що кохання варто більше, ніж слава; як що жінка і могла ганити таку думку, все ж для неї не було в ній нічого образливого. Коли б Піппо вибрав інший приклад, то можливо, що Беатріче була б з ним одного погляду.

— Але для чого, — казала вона, — протиставляти ці дві речі, що так добре симпатизують одна другій? Кохання і слава — брат і сестра; для чого хочеш ти розеднати їх?

— Неможна ніколи робити добре двох річей за одним разом, — додавав Піппо. — Ти не порадила б комерсантові писати вірші в той час, коли він робить свої підрахунки, ні так само поетові міряти тканину в той час, коли він підбирає рими. Для чого хочеш ти, щоб я малював, коли я закоханий?

Беатріче не знала справді що відповісти, бо вона не наважувалася сказати, що кохання не є заняттям.

— Чи не хочеш ти вмерти так, як Рафаель? — питала вона; — як що ти бажаєш цього, то чому ти не почнеш робити так, як він?

— Навпаки, — відповідав Піппо, — це від страху, щоб не вмерти так, як Рафаель, я не хочу поступати так, як він. Рафаель помилявся або тоді, коли закохався, будучи майстром, або тоді, коли почав малювати, будучи закоханим. Через те він і вмер у тридцять сім років, — славною смертю, то правда. Коли б йому треба було зробити принаймні пятьдесят шедеврів, то тоді б це було нещастям для Папи, що був би змушений дати комусь іншому розмальовувати свої каплиці; але б Форнаріна мала в такому випадкові на пятьдесят поцілунків більше і Рафаель уникнув би пахощів олійних фарб, що такі шкідливі для здоров'я.

— Хочеш ти зробити з мене Форнарину? — скрикнула Беатріче; — як що ти не дбаєш ні

про свою славу ні про життя, то хочеш, щоб я тебе поховала?

— Ні, справді, — відповів Піппо, — підносячи шклянку до уст; — коли б я міг перетворити тебе, я б зробив з тебе Стафіле.*)

Не дивлячися на цей легкий тон, Піппо, висловлюючися таким чином, не так уже і жартував, як то можна думати. Він ховав за цими насмішками розумний погляд і от на чому було основано його думку.

В історії мистецтва часто говорилося про ту легкість, з якою великі майстри виконували свої твори, і вказувалося на таких, що вміли обіднати разом з роботою безпуття і навіть безділля. Але немає більшої помилки від цієї. Нема нічого неможливого в тому, що вмілий майстер, певний що до своєї руки і репутації, може зробити гарний ескіз між розвагою і насолодою. Вінчі, кажуть, кілька разів малював, тримаючи ліру в одній руці а пензель у другій; але знаменитий портрет Джоконди не сходив чотирі роки з його мольберту. За виїмкою деяких випадків, що їх завжди дуже вихваляють, можна бути певним, що все дійсно гарне було витвором часу та продуманости і що немає справжнього ґенія без терпіння.

Піппо був переконаний у цім правилі, а приклад його батька тільки потверджував його

*) Німфа, в яку був закоханий Бахус. Він зробив в неї ґроно винограду.

погляд. Дійсно, не було, можливо, ніколи такого одважного майстра, як Тіціян, як що не був таким його учень Рубенс; але коли Тіціян мав живу руку, то думка не була у нього нетерпелива. Протягом прожитих ним дев'яност дев'яти років він постійно займався своїм мистецтвом. У перші часи він починав малювати з боязкою детальністю та сухістю і тому його твори були подібні до іотицьких картин Альбрехта Дюрера. Тільки після довгої роботи наважився він дати волю своєму пензлеві; і то йому доводилося іноді жалкувати за цим, бо Мікель Анджельо сказав колись, побачивши одно полотно Тіціяна, що він сердиться, що у Венеції зневажають принципи малювання.

В той час, коли діялося те, про що я оповідаю, прикра легкість, що завжди є першою ознакою упадку мистецтва, панувала у Венеції. Спіраючися на імя, що він носив, Піппо з невеликою сміливістю і пройденою ним школою міг би легко і швидко прославитися; але це було як раз тим, чого він не хотів. Він вважав безчесним скористуватися темнотою простого люду; він резонно казав собі, що син архitekта не повинен руйнувати того, що вибудовано його батьком і що коли син Тіціяна робився майстром, то його обов'язком було протистати упадкові малярства. Але щоб узятися за таке завдання, йому треба було без усякого сумніву присвятити для того ціле своє життя. Чи до-

сягне він? Це було непевно. У одного чоловіка дуже мало сили, коли все століття бореться проти нього; маси так само захоплюють його, як вир затуляє пливача. Що ж із ним станеться? Піппо не засліплював себе з приводу своєї власної долі; він передбачав, що рано чи пізно сила волі зрадить йому і що старі його нахили до розваги захоплять його знову. Таким способом він підпадав можливості принести непотрібну жертву, все рівно, була б ця жертва комплетною, чи неповною; які овочі зібрав би він од цього? Він був молодий, багатий, здоровий і мав гарну коханку; щоб жити щасливим і не мати після всього ніяких закидів, йому треба було тільки не заважати сонцю сходити і заходити. Хіба варто було йому відмовлятися від стількох благ для сумнівної слави, якої він, можливо, й не досягне?

І, розваживши над цим, Піппо почав удавати байдужість, яка потрохи зробилася у нього природною. „Як що я буду студіювати ще з двадцять років, — казав він, — і як що я спробую наслідувати мого батька, я співатиму перед глухими; як що ж мені не вистарчить сили, то я обезславлю своє ім'я.“ І зі своєю звичайною веселістю він кінчив, скрикуючи: „До дідька малярство! життя таке коротке.“

Поки він диспутував з Беатріче, портрет лишався все незакінченим. Одного разу Піппо

випадково увійшов до монастиря Сервітів. На виведенім в одній каплиці помості він помітив сина Марко Вечелліо, того самого, що, як я це сказав вище, називав себе також Тіціянелльо. Для привласнення собі цього імени у молодого чоловіка не було ніякої резонної підстави, хіба що те тільки, що він був далеким родичем Тіціяна і мав імя Тіто, з якого зробив спочатку Тіціян, а потім з Тіціяна Тіціянелльо. І через це всі роззяви Венеції вважали, що він наслідував іеній великого майстра і захоплювалися його фресками. Піппо не звертав уваги ніколи на таку смішну хитрість; але в цей момент, може через те, що йому було неприємно зустрітися з цією особою, а може тому, що він поважніше, ніж звичайно, подумав про свою власну вартість, він наблизився до помосту, що тримався на погано підпертих невеликих колодах, і ударив ногою в одну з цих колод так, що вона упала. На превелике щастя поміст не упав зразу ж, а почав валитися в такий спосіб, що так званий Тіціянелльо захитався спочатку як п'яний, а потім, втративши рівновагу, впав зі своїми фарбами, які вишмарували його в самий смішний спосіб.

Можна судити про його обурення, коли він підійнявся. Зараз же він скочив зі свого помосту і з лайкою наблизився до Піппо. Один священник кинувся поміж них, щоб роз'єднати їх у той момент, коли вони витягали свої

шпаги в цім святім місці. Побожні люди тікали перелякані, роблячи великі знамена хреста, в той час, як цікаві надбігали, щоб побачити. Тіто голосно кричав, що один чоловік хотів замордувати його і вимагав правосуддя за такий злочин; перевернута колода була тому доказом. Присутні почали мурмотіти, а один з них, більш сміливий, ніж інші, хотів схопити Піппо за комір. Піппо, що зробив цей вчинок тільки через свою легковажність і дивився сміючися на всю цю сцену, в свою чергу обурився, побачивши, що його от-от потягнуть до вязниці і що з ним поведуться, як із злочинцем. Різко відштовхнувши того, що хотів його затримати, він кинувся на Тіто.

— Це тебе, — скрикнув він, схоплюючи його, — це тебе треба схопити за коміра і притаскати на площу Сан-Марко, щоб повісити там, як злодія. Знаєш ти, з ким ти говориш, злодію чужих імен? Я звуся Помпоніо Вечелліо, син Тіціяна. Я штовхнув ногою твій трухлявий поміст; але коли б мій батько був на моім місці, то будь певний, що для того, щоб навчити тебе називатися Тіціянелльо, він би так добре потрусив твоє дерево, що ти впав би з нього як гниле яблуко. Але б він не спинився на цьому. Щоб повестися з тобою так, як ти того заслуговуєш, він би схопив тебе за вухо нахабний школярє, і привів би до робітні, яку

ти покинув раніш, ніж навчився нарисувати голову. З якого права брудиш ти стіни цього монастиря і підписуєш моїм іменем свої огидні фрески? Піди повчись анатомії десять років, як то зробив я, у мого батька, і ми побачимо тоді, хто ти є і чи ти можеш так підписуватися? А до того часу не думай більш вживати імя, що належить мені, бо як що ні, то я вкину тебе у канал, щоб охрестити тебе раз на-завжди.

З такими словами Піппо вийшов із церкви. Як тільки натовп почув його імя, зразу ж заспокоївся; він розступився, щоб дати йому пройти і йшов за ним з цікавістю. Піппо пішов до малого будинку, де знайшов Беатріче, що чекала його. Не витрачаючи часу на те, щоб розказати їй свою пригоду, він узяв палітру і ще в піднесенню від гніву прийнявся працювати над портретом.

Менш як за годину він закінчив його. В той же самий час він зробив в ньому великі зміни; спочатку він зменшив числені і дуже дрібні деталі; потім він вільніше розмістив драпіровку і заретушував фон та аксесуари, які являються дуже важними частинами у венеціянськiм малярстві. Після того він перейшов до уст і до очей і йому вдалося кількома ударами пензля придати їм чудовий вираз. Погляд був ніжний і гордий; губи, поверх яких пробивався легенький пух, були напіввідкриті; зуби виблискували

як перлини і здавалося, що слово готово зірватися з уст.

— Ти не будеш називатися увінчаною Венерою, — сказав він, коли все було готово, — але закоханою Венерою.

Можна уявити радість Беатріче; в той час, коли Піппо працював, вона ледви наважувалася дихати; вона обіймала його і дякувала йому сто разів та казала до нього, що надалі хотіла називати його не Тіціянелльо, а Тіціаном. Протягом решти дня вона тільки й говорила про нову і нову красу, яку без кінця знаходила що хвилини у своєму портреті. Вона не тільки жалкувала, що його не можна виставити, але була готовою навіть просити Піппо, щоб він це зробив. Вечір пройшов у Квінтавалле і ніколи обоє закохані не були більш веселі й більш щасливі, ніж тоді. Піппо сам виявляв радість дитини і тільки вже, коли прийшов самий пізній час, Беатріче зважилася, після тисячі висловів кохання, відокремитися від Піппо на кілька годин.

Вона не спала тієї ночі; самі радісні проєкти, самі солодкі надії хвилювали її. Вона бачила вже реалізованими свої мрії; її коханець був признаний, його вихваляла вся Італія, а Венеція була йому зобов'язана своєю новою славою. На другий день вона як, звичайно, прийшла перша на побачення і почала, чекаючи Піппо, роздивлятися свій дорогий портрет. Один пей-

заж був фоном цього портрету; на першому пляні була скеля. Беатріче помітила на цій скелі кілька рядків, написаних киноварю. З незапокоєнням нахилилася вона, щоб прочитати їх; там було написано готицьким дуже витонченим шрифтом слідуєчого сонета:

Беатріче Донато називали
Цю божеську красу, що променіла...
В цих грудях серце вірнее тремтіло,
А тіло це натхненням трепетало.

Син Тіціяна змалював це тіло,
Яке кохав, яке його кохало,
І кинув малювать, бо сил не стало
Для інших знов творить подібне діло.

Хто б ти не був прохожий, тут спинися
Коли кохати вмієш, подивися
Та слухай, що тобі тепер скажу я:

Портрет подібний, величавий, пишний
Але не вартий він, хоч як розкішний,
Єдиного моделі поцілуя.

Які зусилля не робила Беатріче після того, вона ніколи не добилася від свого коханця, щоб він знову почав працювати. Він був невблаганий на всі прохання і, коли вже вона дуже жваво бралася за нього, він читав їй свого сонета. До

самої смерті лишився він вірним своїм лінощам; так само і Беатріче, кажуть, була вірна своєму коханню. Вони довго прожили, як двоє одружених і треба жалкувати, що гордість Льореданів, ображена цим публичним зв'язком, знищила портрет Беатріче, як знищив колись випадок першу картину Тіціанелльо.*)

*) Тільки завдяки винаходам відомого аматора М. Дольоні знаємо ми, що ця картина існувала.

ВИДАВНИЦТВО „ЧАЙКА“.

I. Українська бібліотека.

Досі появились:

- А. Крушельницький: **Змагання**, повість. 8^о, 416 ст.
- **Орли**, комедія. 8^о, 266 + (2) сторін.
- **Тривога**, драма. 8^о, 132 сторін.
- А. Хомик: **Всесильний доляр**, опов., з пер. словом М. Шаповала. 8^о, 188 сторін. З портретом автора.
- С. Черкасенко: **Кавка старого млина**, драма. 8^о, 138 + (2) сторін.
- **Про що тирса шелестіла**, трагедія. 8^о, 170 + (2) ст.
- **Твори**, том III. (Поезії.) 8^о, 238 + (2) сторін.

Друкуються:

- А. Крушельницький: **Дужим помахом крил**. Повість.

II. Бібліотека світової літератури.

Досі появились:

- В. Гюґо: **Люкреція Борджія**, трагедія, переклала В. О'Коннор-Вілінська. З переднім словом дра Остапа Грицяя. 8^о, XII + 100 сторін.
- Ч. Дікенс: **Цвіркун у запічку**, оповідання, переклала Др. Надія Суровцова. 8^о, 120 сторін.
- А. Мюссе: **Андреа дель Сарто**, драма, пер. С. Пашенко. З пер. сл. дра О. Грицяя. 8^о, VIII + 91 + (1) ст.
- **Тіціанів Син**, оповід., пер. С. Пашенко. З пер. словом дра О. Грицяя. 8^о, XII + 79 + (1) сторін.
- Стендаль: **Абатесса ді Кастро**, оповід., пер. С. Пашенко. З пер. словом дра О. Грицяя. 8^о, XII + 160 ст.
- **Ченчі**, оповідання, пер. С. Пашенко. З пер. словом дра О. Грицяя. 8^о, XII + 56 сторін.
- Л. Толстой: **На кожний день**. Переклав В. Тюлюпа. 8^о. Том I: 100 стор., том II: 96 стор., том III: 104 стор.

Друкуються:

- Г. Бальзак: **Батько Іоріо**, роман, переклав В. Вілінська. 8^о.
- Е. Бульвер: **Останні дні Помпеї**, роман, переклав Ю. Русів. 8^о.
- Т. Готье: **Панна де Мопен**, роман, переклав А. Доде. Сафо, роман, переклав Еберс: **Цісарь**, 2 томи, переклав Е. Золя: **Рим**, роман, переклав С.

ВИДАВНИЦТВО „ЧАЙКА“.

- І. Мопасан: **Монт Оріоль**, роман, пер. М. Шраг. 8°.
— **На воді**, оповідання, переклав М. Шраг. 8°.
В. Скот: **Айвенго**, роман, пер. Др. Н. Суровцова. 8°.
Л. Толстой: **На кожний день**. Томи IV—XII. Переклав
В. Тюлюпа. 8°.
І. Тургенєв: **Записки мисливця**, оповідання, пер.
С. Назаренко. 8°.
І. Фльобер: **Салямбо**, роман, пер. В. Чорний. 8°.

Готуються до видання переклади творів таких авторів: Андерсен, Бальзак, Гердер, Гете, Гольдсміт, Грільпарцер, Дікенс, Доде, Достоевський, Еліот, Кінгслей, Лессінґ, Меріме, Мультатулі, Такерей, Тургенєв, Шерідан, Шіллер, Штіфтер, Якобсен.

III. Бібліотека „Українській дитині“.

Досі появились:

- Ч. 1. **Лісовий царь Ох**. Народна казка. З 5 образками і 3 кольоровими малюнками Ю. Вовка і кольоровою окладинкою. 4°, 24 сторін.
Ч. 2. **Злидні**. Народна казка. З 5 кольоровими малюнками Ю. Вовка і кольор. окладинкою. 4°, 11 + (1) ст.
Ч. 3. **Царь Лев**. Народна казка. З 29 малюнками (в два кольори) Олени Кульчицької і кольоровою окладинкою. 4°, 32 сторін.
Ч. 4. **Хатка в лісі**. Казка. З 6 кольоровими малюнками Ю. Вовка і кольор. окладинкою. 4°, 16 ст.

Друкуються:

- Про морського царя й його дочок**. Народна казка. З 5 кольор. малюнками і кольор. окладинкою. 4°.
Царевич Яків. Народна казка. З 9 кольор. малюнкам і кольоровою окладинкою. 4°.
Царенко і змії. Народна казка. З 6 кольоровими малюнками і кольоровою окладинкою. 4°.

Готуються до друку дальші 5 випусків (оповідання віршом О. ОЛЕСЯ і народні казки) з кольоровими малюнками і кольоровою окладинкою.

Замовляти можна в кожній українській книгарні або просто у видавництві „Чайка“ у Відні

(Wien V, Nikolsdorfergasse 7—11).